
3 1761 08225316 2

Tisza Lajos és Udvara

Szegeden.

Fény- és árnyképek.

IRTA

EGY ISMERETLEN.

(Mikszáth Kálmán)

BUDAPEST, 1880.
GRIMM GUSZTÁV.

Nyom. a kiadótulajdonos Endrényi L. és társánál Szegeden, 1880.

ELŐSZÓ.

Irta egy szélsőbaloldali képviselő.

Nem ismerek nehezebb föladatot, mint egy könyvhöz „előszót“ irni, és még fokozottabb a nehézség akkor, ha oly könyvhöz kell megirni azt, amely más tollából eredt.

Az előszónak föladata, ajánlani a könyvet az olvasónak, kiemelni annak kiválóbb, és védelembe venni annak gyengébb részeit.

Midőn ezen előszó megirására vállalkoztam, teljesen tudatában voltam föladatom nehézségének, de mégsem riadtam attól vissza, mert tudtam előre, hogy nagyon kevés lesz e könyvben az, amit kiemelni kell, és még kevesebb lesz az, amit védeni kell.

Kevés az, amit kiemelni szükséges, mert az olvasó vagy annélkül is fölismeri a kiváló részeket, vagy amellett sem tartandja azokat kiválóknak, de kevés az is, mit védeni szükséges, mert vagy fölötte sok benne a gyenge rész és akkor a védelem czéltalan, sőt komikussá válik, vagy kevés benne a gyenge rész és akkor az olvasó a tulnyomólag kiváló részekért, észre sem veszi vagy elfeledi a gyengébb részeket védelem nélkül is.

*

* *

Ezen könyvben a rombadőlt Szeged ujjáalkotásának nagy müvében résztvevők, árny- és fényképeit találja föl az olvasó.

Nem czélja tárgyilagos birálatot mondani azok fölött, kikről szól, mert a tárgyilagosság csak komoly szavakban található föl — ezen könyvben pedig a tréfa követeli magának az oroszlán részt, ennek

daczára is azonban csalódnék, ki azt hinné, hogy czélját csak az képezi, hogy mosolyt csaljon az olvasó ajkára, a szavak tréfás csoportositása vagy egyéb czélzatok által.

E könyv komoly részeinek nem tulajdonit teljes hitelt, de tréfás részeinek komoly czélzatát nem tagadja meg.

Az, ki csak komolyságot keres e könyvben, jobb ha azt el sem olvassa, annak pedig, ki csak humort óhajt, e könyvet olvasmányul nem ajánlhatom; ki sem komolyságot, sem humort nem keres, az mind kettőt föltalálhatja — és éppen ebben rejlik e könyvnek azon merész czélzata, hogy minden olvasónak tetszeni akar.

*

* *

Tetszeni kiván, mert sérteni nem fog. Ferdén mutató tükre lesz azon érdekes, mert eredeti időszaknak, mig Szegeden Tisza Lajos székelt udvarával, kolibri parlamentjével, udvaronczaival és bürokratáival. Ferdén mutató tükör lesz, de mégis hü, mert amint sorba elénk hozza e könyv az egyes kikapott vonásokat, egyszerre szemünk elé pattan az egész kép.

De senki sem is volt illetékesebb megirni e fény- és árnyképeket, mint épen a szerző, ki egész közelről látta az udvart mindennap. Tudja mit ittak, mit ettek, mit szerettek és hogyan gondolkoztak.

Hogy pongyolába irja le őket és nem az ünneplő ruhájukban, az az ő izlése.

Ez urak között ez ugy sem tesz nagy különbséget, mert ünneplő köntösben sem olyan nagyok, hogy pongyolájuk föltünő legyen és pongyolán sem olyan kicsinyek, hogy egyéni tulajdonaik ne érdekeljék a helyi közönséget, amelynek érdekében működtek s amelynek iratott ez a könyv is első sorban . . . hadd emlékezzék azokra vissza egy mosolylyal, akik neki a dolog természeténél fogva gyakran a boszuság ránczait is okozták.

Régen töröm már a fejemet, hogyan lehetne a királyi biztos és udvarát, mely annyira távol tartja magát a polgároktól, egészen közel hozni azokhoz.

Végre nyitját leltem. Lephotografirozom őket egyenkint.

Végig vonulnak előttem emlékezetemben; látom méltóságos járásu Szemzőt, arisztokratikus arczu Horváth Gyulának hallom csoszogó lépteit, jó Pálfy Ferencz hozza feje tetején a gomba kalapot.

Képzeletem elém festi Rosenberg Izidort, s csakhamar behunyom szemem, hogy ne lássam az érem megforditott oldalán Dobó komor alakját...

Komjáthy Béla sötéten fixirozza a királyi biztosság karcsu szépeit, a két Bélát: Talliánt és Rónayt.

Podmaniczky-féle kabátba öltöztetik Tisza Lajost a vizi nymphák, kiknek belenyult az ágyába.

Mint a mythologia szörny-asszonyai Pillich Kálmánban végződik Bakai. Remegve nézem odább, nem-e ismét Bakai kezdődik Pillichben? ....

Ködben uszik Végh Aurél s rövidre nyirott hajával enyelegve játszik a tiszai szellő.

Egyszóval látom valamennyit, Jankovich, Szluhát is, s nem tudom kit válaszszak elsőnek.

Veszem hát legelsőbb az erősebb idegzetü embereket, akiket már mások is eleget leszidtak, s akik ennélfogva hozzá vannak szokva a napfényhez és az árnyékhoz, — ahonnan én a szineket kölcsönzöm e tréfás rajzokhoz.

BAKAI NÁNDOR.

Ha én irom Bakai: ha ő irja Bakay . . .

Arisztokratának kiván látszani azért, mert demokratának nézik. A bakra ül a kocsics mellé, hogy közelebb lehessen a nagyurhoz, ki olyan távol áll a canaille-től. S ezt ő mind nem tenné, ha nem volna egy a „canaille"-ből.

Bakai meglapul, összehuzódik a hatalom előtt mint a sün, azért mert neki kétszeresen kell meghunyászkodnia, miszerint elhigyjék felőle azt, hogy csakugyan meghunyászkodik, mint ahogy a vereshajunak kétszer kell jobbnak lennie, mint más embernek arra nézve, hogy jónak tartsák.

Ezért lett Bakaiból Bakay . . . .

S erre az annektált „y"-ra bazirozva, nem lehetetlen, hogy nagy-bakai és kis-bakai Bakay Nándor urat ott találjuk egyszer „kedves barátja" (mert Bakainak minden magas állásu ember kedves barátja) nagyapponyi Apponyi Albert előszobájában. Ő ott is ép ugy otthon lesz, mint „kedves barátja" borosjenői Tisza Lajos bakján.

Siessünk hát őt a jelen helyzetében lephotografirozni addig, még nem késő; mert Bakain az is megeshetik, hogy mialatt a „Camara obscurahoz" futnék őt a mostani „maszk"-jában levenni, azalatt B a k a j n o v i c s r a változik át.

A „maszk“ szót pedig azért használom, nehogy valaki azt higyje, hogy az igazi Bakait fogom neki bemutatni.

Az igazi Bakai láthatatlan.

Mert ha Bakai egészen látható lenne, akkor senki sem nézné meg — mert mindenki elfordulna előle.

Olyan ő, mint a harminczhárom féle papirosba csavart mákszem, a zöld boriték már lejött róla, most a vörös boriték hámlik, s ez igy megy tovább, tovább . . . . . ki tudja meddig?

*

* *

Egyszer a jó Dáni Ferencz pattantotta ki azon történelmi nevezetességü gondolatot vagy is inkább óhajtást, midőn egy kényes határozatot kellett volna a miniszterelnökkel irásban közölnie, hogy:

„Uramisten, hajits le nekem valahonnan az égből egy olyan konczipistát, aki ezt a határozatot akképpen komponálja meg, hogy odafönn a minisztériumnál pecsoviesnak látszassék, idehaza pedig minden ember revolucziót olvasson ki belőle.“

Amit Dáni óhajtott, azt kitalálta Bakai, ő olyan mint a közönséges kakuk óra; mig az egyik pondusa le a földre ereszkedik, addig a másik mindig a magasba huzódó.

Tisza csak a magasba huzódó pondust látja belőle, az iparosok csak a földre ereszkedőt . . .

S mig a derék iparosok a pöröly és gyalu mellett tisztelettteljesen gondolnak a jó és hü Bakaira, ki mert vér az ő vérükből, kétszeresen küzd érdekükért, addig Bakai markába nevetve kokettiroz és bujálkodik az elvtelenségben, mert hát mivel az ő választói vér az ő véréből, ő kétszeresen élhet vissza a bizalmukkal . . .

Ilyen furfangos ember Bakai.

Meglett népképviselő, anélkül, hogy népszerü lett

volna, irt brochure-t a Szeged rekonstrukcziójáról, anélkül, hogy irni tudna, gyalázta programmbeszédjében az ész arisztokracziát, (persze attól áll a legtávolabb) és dicsérte Zichy Jenő gróf ittlétekor a születési arisztokracziát, anélkül, hogy megszünt volna demokrata lenni.

Tisza Lajos előtt nagy becsben áll, mert az azt hiszi, hogy a városi közgyülésekre van nagy befolyása, a város primipulásai előtt is nagy becsben áll, mert azok azt hiszik, hogy Tiszára van nagy befolyása.

Ez a csizmadia politika tartja Bakaiban a lelket s ezzel a csizmadia politikával főzi le lelketlenül vagy választóit vagy Tisza Lajost, amelyiket könynyebben lehet.

Hogy mi czélja van Tisza Lajosnak Bakaival, azt még csak értem. Mert Tisza ur; minél több a szolgája, annál jobban szereti s az olyan aktusokra Bakai körülbelül elég alkalmas, hogy a királyi biztos belső cselédei számára beszerezze a vörös bort, vagy hogyha a kis Tisza Pista Szegedre jön, megmutogassa neki a várost, de hogy mi czélja van Bakainak Tisza Lajossal, azt már szeretném tudni?

Egész környezetében Bakai az egyetlen ember, aki nem várhat tőle semmit, mert Bakai az egyetlen ember, aki semmi egyébre nem alkalmas, mint arra, ami most.

S éppen azért, mert neki is be kell látnia, hogy itt semmi sem lehet, ha már elmondtam azt, mint lett Bakai tigrisből macska, a Tisza Lajos épülésére elmondom azt is, hogy lesz Bakai ismét macskából tigris?

Egy szép napon, mikor már elfogy a kalász az asztag alul, arra fog ébredni Tisza Lajos, hogy a jó Bakainak, akinek nem volt semmi más vágya eddig, minthogy a Tisza kegyes pillantása az ő ábrázatára

essék legelőbb, ha az előszobába kilép; akinek nem volt egyéb akarata, mint a Tiszáé; aki csuszott, mászott, hizelgett, bólintott és pukkedlizett, arra ébred mondom, hogy Bakainak ismét elvei vannak, s ezek az elvek collisióba hozzák ő vele.

S vajjon honnan támadnak elvei ily hirtelen?

Keres „ágit" ő maga, hogy collisióba jöhessen. Mert hát Bakai demokratává pillésedik. Eszébe jut, hogy ő nem hagyhatja a maga városát. Ő republikánus, ő bátran sikra száll a népjogért, eldobja magától a még hátralevő „tiz forintokat" ... Ő nem marad benn a biztosi tanácsban. Ő nem szolgál egy kalap alatt „hazaárulókkal és Szeged ellenségeivel." Ő lemond.

Ilyen kifogásokat talál ki.

És csakugyan lefog mondani s ismét tigrissé és népszerü férfiuvá lészen Szeged szabad királyi városában.*

A lutheránusról azt mondják, hogy a kulacsában mindég kétféle folyadék van, bor és viz. Bakai is igy tesz; az ő kétfelé nyiló kulacsában otkolon és petróleum van.

*
* *

A biztosi tanácsot azonban másképp képzeltük. A tanács, melynek tagjai egyenkint derék, sőt felében kiváló férfiak, egészben véve egészségtelen életnélküli testület.

Semmi féle vér nem kering ez összeerőszakolt intézményben, mely eklatánsan válik el két részre: a firtlikre és a polgártagokra.

A firtliké volna a tulnyomó befolyás Tiszánál; de ezek nem használják föl, mert nemes emberek. S

---

* E photografia eltérőleg a többitől, még a mult évben lett megirva s közzétéve. Hogy találó volt, igazolja a következés. Bakai azóta kilépett a tanácsból s a királyi biztos müködése ellen izgat.

a nemes ember csak odáig lép, ameddig joga van s ameddig nem lesz indiskret.

Igaz, hogy ez a firtli-szellem, mely a biztosi tanácsot áthatja, nem talál talajára Szegeden, üldözött szellem az a sajtóban is — de én sok szépet találok benne.

Ha pusztán arról volna szó, hogy az a négy-öt ur itt lakjon a városban, beleszövődve az itteni társadalomba, bizony nagy nyereség lenne. Az ő magaviseletük finomitaná az erkölcsöket, kiforrasztaná a jellemeket és megteremtené az ugynevezett „gavallér modort.“

Mert olyan a jó erkölcs, mint a kékitő, néhány csöpp kék vér, egy egész pohár vizet megszinesit.

Azonban a biztosi tanács magának él, s mintegy kerülni látszik a polgári elemeket.

Mikor egyszer szemrehányásképen jött szóba ez a tárgy, méltatlankodva mondá az egyik:

— De hát kivel társalkodjunk „itt?“

Lehet, hogy igaza van. Nem tartozik a dologra. A tény csak az, hogy a biztosi tanács a mondott iránybani befolyását, már az intézmény ideiglenességénél fogva sem tarthatjuk olyannak, amiért érdemes lenne a szót vesztegetni.

A biztosi tanácsot nem szabad kedvezőleg megitélni azért, mert egyénei jobbadán szeretetreméltó emberek; a biztosi tanácsnak a müködését kell nézni.

Még pedig nem azt birálni, amit tett, sokkal fontosabb az, amit nem tett.

Nem birt magának se hatalmat, se befolyást teremteni. Sakk-figuráknak csinálta őket a törvényhozás. Azok is maradtak.

Igaz, hogy az egyik „pion“, a másik talán „futó“, a harmadik talán „király“ — de Tisza Lajos a játszó.

Pedig hogy rendén legyen a dolog, ezekből a

tényezőkből, akik most csak sakk-figurák, szintén ki kellett volna emelkednie egynek — aki a saját figuráival egyranguan játszék Tiszával; mert csak akkor lenne az a játék „igazi parthie."

Ha nincs őrködő ellenjátékos, Tisza Lajos nem mondom, hogy tesz, de tehet a figurákkal „hamis huzást" is.

Komjáthy Bélát illette volna a vezérszerep. Van a gömbölyüségén kivül is némi tekintélye hozzá s országos népszerüség fekszik a háta mögött. Csakhogy hát Komjáthy Béla rest még gondolkozni is. — Aztán ő olyan jurista, hogy okvetlenül rosz vezér lenne.

Mert, mint hajdan a jó Ghyczy Kálmán, oly pedanteriával és addig keresi mindenben az igazságot, hogy ideje jut az ellenfeleinek eltakarni azt előle.

Horváth Gyula a Tisza Kálmán embere: ő tetszeleg magának azzal, hogy hü a sirig. Az ő szerelme örök — egész a kiábrándulásig. Tudna járni a maga lábán, de azt tartja, hogy sokkal komótosabb a másén.

Szemző lassu és merev. Szabályzott, mint a Tisza folyónak kellene lennie. — Ő kiválasztott magának egy alakot a „Kaszinóban" s azt utánozza mindenütt; ő olyan a politikában, mint Lacassé herczeg, aki, mikor meghallotta, hogy félig zárt ajtónál arról tanácskoznak, hogyan veszitsék el, elfutott onnan, hogy illetlenséget ne kövessen el a hallgatódzással, és hogy kellemetlen dolgokat ne halljon.

Végh Aurél vékony ember, Tallián kezdő, Rónai Béla kezdődő.

Hát Dobó Miklós? Az pap.

Ily körülmények, ily rosz összeválogatás okozta, hogy a biztosi tanácsból csakis ily liliputi intézmény lett, mint aminő.

S ily körülmények magyarázzák meg azt, hogy

Bakai Nándor vergődött körülbelül a legnagyobb befolyásra a biztosi tanácsban.

*
* *

Ha a mennyei gondviselés a Maszák Hugó ballábát és a Tisza Kálmán jobb (de nem a jobbik) lábát venné alapul, hogy arra egy testet alkosson, olyan forma construkczió kerekednék ki belőle, mint aminő a királyi biztosság.

Az egyik láb (Tisza Lajos) nagyon hosszu, a másik láb (a biztosi tanács) nagyon rövid, e miatt a test egészben véve szenved, s a sántikálás elkerülhetlen.

S különösen akkor, ha az egyik lábon még azonfölül olyan tyukszem is van, mint aminő — Bakai.

A „szegedi hármak“ ellen nem lehet panasz. Állják a helyüket derekasan. De mert a hirlapiró kötelessége észrevenni a csekélységeket is, amik a szereplő egyéneket jellemzik, meg kell jegyeznem, hogy Szluha magasodik ki legjobban.

Csak az egy Szluha van régi magyar fából faragva. A légkör, melyet a királyi biztosság teremtett, csupán őt magát nem zavarta meg. Az maradt aki volt. Katona, aki nem mozdul onnan se jobbra se balra, ahova állitották. — Aki tudja, hogyha a „császárt“ szolgálja is, a hátán levő borjunak otthon bőg az anyja. Szluha nem hajhász nagy szerepet és nem is visz nagy szerepet. S éppen ez a legszebb szerep.

Általában igen érdekes anyag az elmélkedésre a szegedieknek, hogy most Szluhát emlitettem Bakai mellett, — kit csak nemrég fölcseréltek Bakaival.

Szluhától elfordult a népszerüség, mert az országgyülésen nem játszott szerepet, mert nem volt

szemtelen, mert nem szólt hozzá az olyan kérdésekhez, amikhez nem értett s nem blamirozta magát és a várost, mert nem szaladgált a miniszterek után, nem hajhászta a kegymosolyokat, s nem igyekezett schwindlirozással államférfiunak látszani.

Elfordult tőle a népszerüség, amikor át kellett volna melegednie. Mert ugysem látunk ma egyebet, minthogy éretlen ficzkók humbugizálnak az országgyülési padokon . . . a talmi arany csillog még a Dicsőség kirakatában is.

S a szegedi közvélemény, amikor azt látja, hogy Szluha Ágoston eldobja magától a tolvajkulcsot, amelylyel a hirnév templomába belophatná magát, hanem szerényen meghuzza magát a névtelenek között és tanulmányozza a nagyok nyomdokait, ahelyett, hogy kalapot emelne előtte, elfordul tőle és megválasztja Bakait.

Ha Szeged olyan politikust akar magának nevelni, — aki a szédelgésen kezdi — akkor jobb nekünk csak megmaradni — a baromtenyésztésnél. Többet használunk vele az országnak.

*
* *

A mi örökké szellemes Taschlerunkkal történt, hogy egyszer egy miniszteri tisztviselő azon panaszkodott előtte, hogy az utazási utalványát s különféle napidijait bármily lelkiismeretesen számitotta is föl, csak levonás mellett fizették ki.

— Oh, oh fiatal ember, — mondja az öreg ur gunyorosan — ön még tulságosan fiatal ember. Tapasztalatlan . . . egészen tapasztalatlan.

— Bocsásson meg kérem, de . . .

— Semmi de. Ha ön azt akarja, hogy az öszszes számadását helyben hagyják, tegyen ön bele mindég a számlájába valami ostobaságot is a cassakontrolór számára, mert annak muszáj törülni.

A genialis öreg ur e mondása korántsem egy fölületes bon-mot. Mély philosophia az.

S én ajánlom azt mindazon államférfiak számára, akik nem akarják magukat lejárni: kövessenek el néha napján egy-egy ostobaságot is, amin az ellenzék megbotránykozhassék.

Mert az ellenzéknek olyan szükséges a megbotránykozás, mint a pihenő embernek a testmozgás; az ellenzék emberhussal él s piros véresöppeket iszik.

S ezért tartom én furfangos embernek Bakait, aki gyakran oda dob nekünk egy-egy apróbb hibát, hogy azért szidalmazzuk, s az alatt észre se vegyük mit csinál, s ezért követ rosz politikát Tisza Lajos, ki oly kevés egyes hibát láttat velünk, hogy egész müködése ellen vagyunk kénytelenek támadni.

De ha a nyitott szem áthatóan nézi Bakai müködését, azt kell látnia, hogy az egy galimathiasz. Egy kocsi az, melyet az iparosok inditottak meg s mely most sebesen gurul a lejtőn. Egy kocsi, amelynek ide-oda lötyög a rudja. Egy kocsi, amelynek a két első kereke az önzés, a hátulsó két kereke pedig az esetlegesség.

S hogy teljes legyen a kép, ott csörömpöl megoldva a kisafán a kerékkötő láncz.

Nem akarom a multat bolygatni. Legyen az most pihenő tó, s nyelje el benne a lavirozó Bakait a köd. Pedig közel suhannak sötét árnyak, itt tánczolnak a tollam hegyén, és integetnek negédesen, mintha arra kérnének, hogy támaszszam fel őket.

A megtépett erkölcs görcsösen fogja meg kezemet, és azt sziszegi „vágd.“

A politikai jellem, penészlepetten, szinehagyottan lép elő egy szerény zugból: „ne kiméld — mondja — én nem ismerem.“

A népszerüség bekoczogtat ablakomon s azt kiáltja: „én tévedhettem.“

S a méltányosság sötét fátyollal födi el szelid arczát, mintha sugná: „ne láss meg engem.“

De én azért meglátlak téged szép istenasszony, s méltányos leszek Bakai iránt, s nem ócsárlom tovább, mert Bakai eléggé meg fog bünhődni hibáiért. A nagyravágyás, mely a képviselői székig vitte, megássa sirját is. S ez egy olyan sir lesz aztán, amin nem zöldül ki a fü sohasem . . .

S én csak sajnálom ezért Bakait, s szinte roszszul esett, hogy éppen nekem kellett meghuzogatni a vörös haját: amely ugy lehet — csupán paróka.

HORVÁTH GYULA.

Horváth Gyula nem tud ugyan annyi adomát, mint Komjáthy, sem annyi Ponson regényt nem olvasott mint Rónay Béla, hanem van benne annyi „chic“, szellem mégis, hogy magát Végh Aurél előtt abba a gyanuba keverte, miszerint nem egészen okos ember.

Ami annyit tesz, hogy nem föltétlen mameluk.

*

* *

Pedig Horváth Gyula az. Annak is született, (Erdélybe való) s az is volt mindig.

Mert ő nem ugy tett, mint a többi horvátok.

Azok „fehér lapot“ kaptak. Ő ellenben fehér lapot adott át a meggyőződésében Tisza Kálmánnak. Hadd irjon bele amit akar.

Tisza Kálmán átforgatta Horváth Gyulát a rekonstrukczió idejére Tisza Lajosra és most azon a meggyőződésen van, amin Tisza Lajos.

S ez a legjobb mód arra nézve, hogy senkise tudhassa, mi a meggyőződése.

*

* *

A biztosi tanácsban ő a legtevékenyebbek egyike, az-az olyan ügyesen tudja gruppirozni a semmittevést, hogy az szakadatlan munkálkodásnak látszik.

Ha Bakai Nándor Szeged „Dózsa Györgye“, akkor Horvát Gyula a biztosi tanács „Nopcsája.“

Elegans, szertartásos és sima mint az angolna. A legkényesebb diplomácziai közvetitéseket ő eszközli a biztosság és város közt.

S a jó modor mindég megteszi hatását elannyira, hogy amire Horváth Gyula nem számitott, egyszer csak arra ébredt, hogy ő népszerü ember Szegeden.

Meg is ijedt rettenetesen, — s a neki fölajánlt sövényházi kormánybiztosságot átengedte Nováknak.

S csodák csodája, ezzel Horváth Gyula még népszerübb lett Szegeden.

S igy lészen neki soha el nem évülő érdeme az, hogy nem ő épitette a sövényházi töltést.

*
* *

Eleinte hire szárnyalván, hogy Komjáthi Bélának van a legnagyobb tajtékpipa gyüjteménye, ő birt a legtöbb auktoritással Szegeden.

Horváth Gyula nem türhette meg ellenzéki kézben e hatalmat, fogta magát elment a kaszinói bankettre s elmondott egy meglehetős gyenge toasztot, nagyon erős hangon.

S azontul Horváth Gyula lett a biztosi tanácsban a legokosabb ember.

*
* *

Általában kis eszközökkel ér el nagy dolgokat.

Mikor a király jubileumára elhozatta Budapestről a diszruháját, hire kerekedett, hogy ő lesz az uj szegedi főispán: s már már belenyugodott a közvélemény.

A ruha ugyan visszaküldetett a parádé után, de Horváth ügyesen föl birja használni e kis incidenst,

mert valahányszor pressiót akar gyakorolni valamiben a jó öreg Dáni Ferenczre, mindig megfenyegeti előbb:

— Vigyázz magadra Ferkó, mert megint letalálom hozatni a mentémet.

*

* *

Tisza Kálmán állitólag azzal bocsátotta el öcscsét várost épiteni, hogy itt Pálfy Ferenczet kivéve, senkivel se érintkezzék melegebben.

Horváth Gyulát pedig e szavakkal adta át neki:

„Ezt az okos hü embert pedig azért küldöm veled, hogy mindig meghallgasd a tanácsát, hanem sohase kövesd.“

S Horváth Gyula jól érzi magát ebben a szerepben.

Nem kiván lenni kormánybiztos, s nem vágyik önálló munkásságra.

Megelégszik azzal, ha, mint valami bolygó planéta ott keringhet a nap és hold körül, az azoktól kölcsönzött fénynyel körülöntve.

Nem vágyik pedig komoly munkásságra azért, mert ha a küküllői sógorság, komaság, mely a parlamentbe választá, megtudná, hogy Horváth dolgozni is tud, sohse választaná meg többé követnek, mert hiszen más tisztességes pályán is megélhet odahaza.

*

* *

Ha igaz az a franczia mondás, hogy a „styl az ember“, akkor Horváth Gyula nem ember, s eszerint nem is voks.

De mivelhogy Tisza Kálmán nagyon is tudja, miszerint Horváth Gyula biztos voks, ennélfogva az a franczia közmondás egyszerüen nem igaz.

Horváth nevezetes arról, hogy nagyon szórakozott.

Szórakozottsága még dilletantizmusánál is nagyobb.

Mondják, hogy egyszer szórakozottságból Tisza ellen szavazott a „Ház"-ban s mikor a kormányelnök emiatt szemrehányást tett neki, e l p i r u l t. S ekkor kapta azt a titulust, hogy „naiv mameluk."

Máskor ismét szórakozottságból Bakait a Zsótérház folyosóján „kegyelmes uram"-nak szólitotta.

Mire az szemét sem hunyoritva mondá:

— Pszt! Lassabban! Még megtalálja Lajos hallani.

*
* *

Egyébként Horváth Gyula az erdélyi gentry egyik legjóravalóbb példánya a derék, spicselő, tarokkozó, atyafilátogató nemességből egy darab; mintha csak Apafy Mihály uram ő nagysága udvarából szakadt volna ide.

Nincsen benne annyi jó tulajdon, hogy az árnyoldalait érdemes volna élesen kiemelni s nincsen benne annyi árnyoldal, hogy rászorulna a kiméletre.

Középszerü ember éles judiciummal. Sok szellem kevés tudomány, érző kedély egészséges világnézlet, de nagy adag erélytelenség.

Sokat utazott de keveset látott.

Ellehet mondani, hogy európai niveaun áll, — hanem véletlenül éppen süppedékes talajon.

Ha tanulni fog ezentul is, jó alispán lehet belőle.

Ha pedig nem tanul már, akkor beválik — főispánnak.

KÉT KIR. BIZTOSI TANÁCSOSI SALON-KABÁT.

A biztosi tanácstag fogalma, és a salon-kabáté körülbelül azonos — mert salon-kabátot lehet ugyan képzelni biztosi tanácstag nélkül, de biztosi tanácstagot salon-kabát nélkül képzelni lehetetlen. Mi is lenne anélkül? Hogy jelenhetne meg a királyi biztos theaestélyein? És ha nem jelenne meg a biztosi estélyeken, el kellene veszitenie a teljesitett kötelesség öntudatát. Az pedig borzasztó lenne — mindenikükre.

De nem akarom tódani-fódani ezt a szomoru történetet, — csak azt kivánom még constatálni, hogy a biztosi tanácstagok többnyire csoportosan röpülnek, járnak és laknak, mint a vadludak.

Ezt pedig azért bocsátom előre, mert hozzátartozik e történethez, mely mellesleg legyen mondva, öltözködéssel kezdődik. De hiszen ez oly természetes, mert a biztosi tanácstag leginkább öltözködésből áll.

De kezdjük novellaszerüen.

Sötét téli este volt. A hópelyhek lassan ereszkedtek alá az égből. Benn a szobában milly gyertya égett, s X—. biztosi tanácstag a schiffonér előtt állott (ami teljességgel nem volt csuda, mert olyan is van köztük, aki benn lakik a schiffonérban.) Igen, ő ott állott és öltözködött.

Fölcsatolta a kráglit, mely olyan fehér volt, hogy még Komjáthy Béla sem botránkozott meg rajta, s felkötötte a nyakkendőt, még pedig olyan csinos csokorra, hogy az ember mindjárt láthatta, miszerint bizonyosan azért lett tanácstag, mert sokat ólálkodott valamikor a korona-utczai masamód boltok körül.

Azután a lajbi jött: majd meg a salon-kabát. A tavalyi fesch salon-kabát, melyet azért vesz elő most, mert a másik már elkopott a rekonstructióban.

De ime a salon-kabát, ami még soha sem történt, nem akar engedelmeskedni, és sehogy sem kivánt helyet foglalni a nagyságos tagokon; szük lett s csak nagy erőfeszitéssel sikerült végre fölhuznia.

A derék tanácstag, aki nem nevezhető karcsu embernek, de annak hiszi magát, s akire bizvást el lehet mondani, hogy hiu ember, bár nem annak hiszi magát, elsápadt e rettenetes felfödözésre s rémülten ejté ki kezéből a kis toilette-tükört, nemes ábrázatának hü mutogatóját.

— Irtóztató! kiáltá — elvagyok veszve, megvagyok semmisülve . . . De ennyit hizni! Ez az átkozott szegedi levegő . . . Tavaly még bő volt a salonkabátom.

Töprengve sülyeszté fejét tenyerébe.

— Csak már tudnám mitől van? Talán a Gajdacsi-féle halpaprikások? vagy a koszt a H u n g á r i á n á l.

Sietve hivatta az orvost.

— Uram, mondá, nagy titkot bizok önre. Egy olyan titkot, amit senkinek sem árulnék el önön kivül. Remélem orvos ur, ön férfi és tudni fog hallgatni.

— Bizhat bennem . . .

— Tudja meg tehát, hogy én . . .

— Igen hogy ön?

— Hogy én szörnyen hizom.

— Ah! Ez igaz, gratulálok hozzá.

— Tudja meg pedig, hogy inkább főbelövöm

magam, mintsem Komjáthyhoz hasonlitsak. Pedig, nagyon rohamosan hizom, nagyon rohamosan.

Kétségbeesetten markolta meg az orvos kezét.

— Az isten szerelmére kérem segitsen rajtam.

— Mutassa ön a nyelvét. Igenis . . . nézzem csak! . . . valóban uram ön igen hajlandó nagyon meghizni. Ön a legkövérebb emberekek egyike készül lenni. — Igen is önnek árt a szegedi levegő.

A tanácsos ur fájdalmasan szisszent föl:

— Van-e szer ellene?

— Minél több tésztásétel és minél több testmozgás.

— Az orvos épen el menni készült X-től, midőn a harmadik szobából, X. lakótársa Y-lon tanácstag lép be, szörnyü sápadt arczczal.

— Jó, hogy itt van kedves doktor. A hangját hallottam. Jöjjön be kérem, fontos közleni valóm van.

Y. kezében reszketett a gyertya, a mint az orvost a sötét salonon keresztül öltöző szobájába kisérte.

— Uram, kezdé hebegve . . . én elvagyok veszve.

— Hogyan uram? kérdé az orvos.

— Én hektikában vagyok. Lagalább negyven fontot kellett fogynom, mióta Szegeden vagyok. Most, hogy soiree-ra készülök ő excellentiájához, fölveszem a salon-kabátot, s ime uram e kabát, mely szépen tagjaimhoz simult nemrég, most csak ugy lötyög a testemen . . .

— Igen, valóban.

— Mentsen meg kérem, ha lehet . . .

— Mutassa ön a nyelvét. Igenis . . . nézzem csak, . . . valóban uram önben benne van a tuberculosis csirája. Igenis önnek árt a szegedi levegő.

A tanácsos ur fájdalmasan sziszszent föl:

— Van-e szer ellene?

— Minél több husétel és kevesebb mozgás.

A doktor elment s a tanácsosok is elmentek a

soiree-ra, de igen szomoruak valának. A királyi biztos salonja sem vidámitá föl őket, pedig az varázserővel bir, hogy aki belép, rögtön mosoly és alázat ül ki az ábrázatára.

Talán a salon változott meg? Nem, minden ugy van, mint azelőtt, az az ismerős óra ketyeg a falon, mely mindig elkésve jár. A szögletben ott vannak üveg alatt a régiségek éppen mint multkor, a falon Szeged madártávlati térképe. Az asztalon ott kevélykedik a fehér kötésü disz album is, amelynek első lapján vitéz Jankovich Miklós áll hősi posiczióban és fringiával. Utána még mintegy tizennégy salon-kabát látható azzal a kis variáczióval, hogy minden salonkabát tetejibe más-más fejet pingált a fotographus.

A párolgó theát behozták. Mindenki jól érezte magát, csak Y és X urak nem.

Mi lesz ő belőlük ezután? A képzelődés köde ülepedett agyvelejükre. (Mert hisz különben is azzal van saturálva e terem.)

Az egyik nemsokára be fog illeni a londoni kövérek báljába, a másik pedig lefogy minimumra és elsorvad. Hát megérdelmi ezt, a rongyos tiz forint diurnum?

A diskursus ezalatt vidáman folyt. Komjáthy tisztességesebb adomáit mondta el (mert tud ilyeneket is) Horváth Gyula a mameluk világról csevegett, a saját modorában, rapszodice, mikor még ő inspirálta az „Ellenőrt“ a kormány megbizásából. Tyü! Milyen világ volt az akkor, s mekkora hatalom ő maga.

Egyszer elvitt egy czikket, amiben ez a szó fordult elő „álamügyekett.“

„A szerkesztő — ugy mond Horváth — kijavitotta aztat a szót nekem titokban, hogy én aztat észre ne vegyem.

Én azonban előköveteltem a kéziratomat.

„A szerkesztő elpirult.

„— Bocsássa meg ön — mondá — de én az

„államügyeket“ szót két „l“-el és egy „t“vel irom. S ennek következtében bátor voltam . . .

„— Ah ön két „l“-el és egy „t“-vel irja az államügyeket? — mondtam én neki — Én aztat hiszem, hogy ugy is jól van.

Horváth Gyula oly szeretetreméltóan tudja elmondani a maga turpisságait, hogy az ember szinte megbocsátja neki, hogy okos dolgokat nem cselekszik.

De nem használt az általános jókedv . . . a két rekonstruktor szomoru volt az egész estén s az egyik is, a másik is fölemlité, hogy egészségügyi tekintetből leakarnak tanácsosi hivatalukról mondani. Y Meránba megy, X Karlsbadba.

— De hiszen olyan egészségesek vagytok, mint a makk — mondták a nagyságos kollegák.

De ők csak váltig hajtották, hogy nem maradhatnak Szegeden.

S már már olyan szerencsésen alakultak a viszonyok, hogy alkalmasint elvesztettük volna őket, ha másnap a közös szálláson a közös inas ki nem viszi a szalonkabátokat porolni az ambitusra, s ha onnan nem viszi vissza „ismét“ kicserélve.

. . . S lőn, hogy amint a legközelebbi alkalomkor ujra felölté egyik is, másik is a salon-kabátját, ő excellentiájához menendők, a lemondást beadni, örömreszketve vették észre X. azt, hogy soványabb, Y. pedig azt, hogy kövérebb lett. Egyszóval visszanyerték előbbi formájukat.

S ennek köszönhetjük, hogy maradtak, — s hogy Szeged ennélfogva nem marad fölépitetlenül.

JANKOVICH MIKLÓS.

Zsedényi piperkőcznek tartotta.

Itt Szegeden azonban cynikusnak hiszik, s praesentes concludunt.

Jankovich Miklós nem törődik a divattal, mindenben a maga izlését és eszét követi.

Az előbbiből következtetést lehet vonni az utóbbira.

*

* *

A minden alatt nem értem a politikát is, mert ezt egészen ráhagyja nagyságos Tisza Kálmán urra, aki gondolkozik helyette, s ő hüségesen alkalmazkodik parancsaihoz, küldenék bár kályhafütőnek Gesztre, vagy pedig a „legyőzhetetlen szádfal“ kormánybiztosának Szegedre.

Egyik őse Jankovich László azért vesztette el egykor administratori székét, hogy midőn Frater Pál hajdani követ berlini utjáról referálva, többi közt igy folytatá óriás páthoszszal, majdnem éneklő hangon a megyeteremben: „és láttam ő királyi felségét fejedelmi disz ornatusban“ meg nem állhatta, hogy főispáni székéből mérgesen fölpattanva, gunyosan közbe ne kiáltson:

— Volt-e bagó a szájában?

Változnak az idők. Ami az ősapát megbuktatta, épen az emeli ki az unokát. Jankovich azért lett kormánybiztos, mert mindig bagó van a szájában.

Tisza Kálmán kiismerte és belátta, hogy salon-szerepekre nem alkalmas, — megtette hát a „kubikosok királyának."

*
* *

Elementuma a viz. Még mielőtt „az ország vad-mérnöke" lett volna, mindig nagy előszeretettel adta a „vízit."

Azért is lett vizi kormánybiztos.

S annyira irigykedik minden más élő lényre, amelyik a vizet lakja, hogy odahaza vadasi parkjának halastavában még a békákat is kilövöldözte salon-pisztolylyal.

S ez az ő egyetlen sikerült vállalata.

*
* *

Fiatal korában Józsa Gyurinak készült, vendégeket fogdosott, azokat holtra részegitette, heczczeket insceniroszott, bundát borotvált, kocsikerekeket szedetett ki, egyszóval prototypje volt a fenegyerekeknek.

Képtelen lévén minden komolyabb foglalkozásra, szolgabiróvá választatta meg magát a dunapataji járásban.

Azonban még ez is terhes és komoly foglalkozásnak látszott előtte s bekivánkozék a parlamentbe.

Be is jutott, de itt az általános dologtalanságban, csoda történt rajta, megutálta a tétlenséget. S egy szép reggelen elhatározta magát, hogy ő szakember lesz.

S azóta ő szakember.

Valahányszor árviz boritja az ország valamely részét, azon mindig Jankovich Miklósnak kell segiteni.

Igaz, hogy még eddig egyszer sem segitett. A kormány rá is jött arra, hogy itt is, ott is hibákat követett el.

De azért mégis mindig őt nevezi ki a vizvéde-

lem élére, mert ugy okoskodik, hogy minél több hibát követ el, annál többet bir majd a jövőben kikerülni.

S abban a kormánynak tökéletesen igaza van.

*
* *

Legnagyobb hőstette az, mikor 1876-ban a haragvó Duna folyamon át, melynek fölkorbácsolt szilaj hullámai óriás jégtáblákat paskoltak egymáshoz, a dunaföldvári postamester társaságában törékeny lélélekvesztőn, Dunaföldvártól Pataj felé evezett.

Időközben elindult a jég Földvárott s utolérte őket.

Nem volt menekülés semerre. A csónakot felhuzták a jégre ketten, mert az evezős beleveszett, s jégtábláról jégtáblára ugrálva Ordasig jutottak.

Itt szerencsésen feljutottak a töltésre, de hasztalan, mert egész tenger volt Ordastól Patajig a környék.

Jankovich Miklósnál mintegy huszonöt ezer forint volt a kormány pénzéből, hirtelen elhatározással kivette zsebéből, átadta utitársának, maga pedig lehányván összes ruháit, meztelenül a vizbe ugrott (csipős tavaszi nap volt) s átuszván az ártért, sebes vágtatva beszaladt Patajra.

A jó patajiak azt hitték megbolondult a nagyságos ur, mikor ruha nélkül látták végig szaladni a falun, egyenesen a jegyző házához, hol parasztasszonyokkal azonnal dörzsöltetni kezdte magát, mignem bekövetkezett az izzadás.

Ezzel ruhát kérve azon módon egészségesen visszasietett a halálnak ott hagyott társát megszabaditani.

Nemrég e tette miatt királyi elismerésben is részesült.

S volt benne mameluk létére is annyi maliczia.

hogy az elismerés közzététele után megkérdezze Tisza Kálmánt:

— Kegyelmes uram, nem mondanád meg kérlek, kell-e ezért, és kinek kell fizetni?

*
* *

Mióta Szegeden van, igen jól viseli magát. Akik egyszer beszéltek vele, azok azt mondják, nagy demokrata, akikkel gyakoribb érintkezésben van, azok szörnyü arisztokratának deklarálják, akik azonban tökéletesen ismerik, szentül meg vannak győződve, hogy Jankovich Miklóst lehetetlen kiismerni.

Különben szereti mindenki, mert egyforma goromba mindenkivel. De gorombaságában van valami szeretetreméltó.

Munkakedve törhetetlen, ront, javit, sohse pihen.

Nem hizeleg senkinek, a politikában nem nagyképüsködik s ritkán antichambrirozik a királyi biztos előszobájában.

Ha be-bevetődik is referálni, hideg, kimért és száraz.

Talán érzi, hogy Tisza Lajos éppen ugy tesz vele, mint a szép Nathalie fejedelemnő, mikor a Skuptsina tagjait fogadja.

T. i. Tisza Lajos — vagyis akarom mondani a szép barna fejedelemnő, kifüstölteti ilyenkor a szobákat.

*
* *

Jankovich Miklós mindig hajnalban kel, mert tudja, aki korán kel, aranyat lel.

De azt is tudja, hogy ha aranyat akar találni, valakinek még korábban kell fölkelnie, hogy azt az ő számára elveszitse.

S éppen ez az ő diplomácziája.

Megválasztása a helyes időnek, kizsákmányolása

a körülményeknek, eszközöket tudni teremteni a czél elérésre — s az eszközökben is külön-külön czélt érni el.

Csernátony-féle életphilozofia!

Pedig Jankovich Miklós csak annyiban hasonlit Csernátonyhoz, hogy egy bünbe, a bankó csinálásba keveredtek, de azzal a különbséggel, hogy mig Csernátony Lajos (a Tisza jobb keze) valóságos ötforintosokat rajzolt, addig Jankovich még csak a „Jancsi bankó"-ig jutott.

*

* *

A „Jancsi bankó" pedig semmi egyéb, mint irásbeli utalvány a kubikosok számára, amelynek alapján ezek enni inni valót kapnak a csárdában.

S ilyen kubikosok között foly le Jankovich élete egy idő óta. Nyáron a baktó-szilléri töltést épitette nagy kedvvel, most meg a körtöltésnek feküdt neki.

Hogy birja a közbizalmat, s milyen tekintélyt vivott ki akaraterélye, és szivóssága, mutatja azon körülmény, hogy most, midőn Kende Kanut eljátszván gyermekjátékait, leköszönt a „világ legnehezebb hivataláról" a percsórai kormány biztosságról, a szegediek ugy szeretnék kikombinálni a dolgot, hogy az ország vad mérnöke lenne a legjobb percsórai kormánybiztos, mig az ő félben hagyott dolgát idehaza majd elvégezné a „város vadmérnöke" Pilich Kálmán.

Az még tréfából sem birna lenni Pallavichiniékkel szemben engedékeny.

Emez pedig még tréfából sem engedné, hogy valaki ne legyen engedelmes.

*

* *

Józsa Gyuriskodó korában egy vendéget csipett meg Jankovich, valami német utazó tudóst, akit sehogy sem akart elbocsátani nehány napig. A tudós ur rettenetes mély alvó volt.

Egyszer midőn legédesebben szunyadozék vala, puha párnákkal bélelt kocsiba helyezte, s sebes vágtatva vitte a harmadik német faluig, hol czókmókjával egyetemben gondosan kiemelve a hintóból, egy bokor tövébe fektette szeliden és ott hagyta.

És ezt a történetkét jól tudja Tisza Kálmán.

S ezért van az, hogy csakis a szavazásokra sürgönyözi föl s nem meri otthon tartani e szeszélyes, excentrikus mamelukját, hanem különféle expedicziókkal szórakoztatja.

Mert ha Jankovich gondolkozni kezdene, amilyen állhatlan, szépen összepakkolná összes „szabadelvü“ nézeteit (mert ő nála minden nézet csak vendég) s nem őket vinné, hanem ő szaladna el elölük — a szomszéd határba.

De Tisza Kálmán nyugodt lehet. Jankovich Miklóson soha sem esik meg az a csoda, hogy ő gondolkozzék.

Éppen már a Dobó photografiájának megirásához fogtam, midőn a következő levelet kapom a Jankovich Miklós viselt dolgaihoz kiegészitésül.

Uram! Ki ne feledje kérem a Jankovich egyik legfontosabb stiklijét, melyet Csiky Sándorral követett el.

Egyszer ugyanis Csiky Sándor rémitő hosszu beszédnek kesredett neki, mikor pedig igen drága volt az idő, mert sürgősen kellett a kormánynak keresztül vinni a tárgyalás alatt levő javaslatot.

Azt mondja Tisza Kálmán Jankovichnak:

— Ugyan hallgattasd el kérlek valahogy.

Jankovich bemegy erre a buffetbe, kér ott a „képviselőházi angyaltól“ egy darabka jeget, czukkerli papirosba csavargatja, odasettenkedik Csiky bátyánk hátamögé és beereszti az inggallérja alá a veszedelmes katarczetlit.

Eger város érdemes képviselője pedig folytatja honyhazai fájdalomtól remegő hangon . . .

„Igenis igy van ez mélyen tisztelt képviselőház . . . jaj!! jaj!!“

Jó Csiky Sándor ijedten kapott nyakához s fogvaczogva ült le, még mondatát sem végezvén be.

. . . . Sajnálnám, ha a történelem számára elveszne Jankovichnak e fontos szolgálata. Irja meg kérem utólagosan.

Egy szemtanu.

S én örömest irtam meg , mert ki ne időznék még egy-két perczig szivesen Jankovich Miklósnál, ha nyomban tőle Dobóhoz kell átmennie?

DOBÓ MIKLÓS.

Egy tehetség sem próféta a saját hazájában a közmondás szerint.

Dobó Miklós pedig csak is a saját hazájában birt prófétaságra vergődni, minélfogva talán nem is tehetség.

Annyi tagadhatatlan, hogy van svádája — s ez tartja fenn az illusiót iránta.

Ez vezette félre az alsóvárosiakat is, kik fölkarolták mint követjelöltet 1875-ben. Fölkarolták mondom, de nem választották meg.

E sváda csábitotta el Dánit is, kinek mikor már mindene volt, eszébe jutott, hogy hátha lenne egy püspöke is.

S egy hajszál hija, hogy nem lett.

*
*　　*

Csakhogy az az egy hajszál legalább is olyan hosszú, hogy a csókai paplaktól a Tulleriák palotájáig elérne.

Mikor a szegedi kiállitás volt az itt időző Trefort minisztert Dáni édes mázos szavakkal capacitálta mellette. Szavakkal! Trefortot!

Trefort meg is igérte, hogy kinevezi kassai püspöknek.

S ők hittek neki.

Nem ismerték Trefortot, nem tudták a boldogta-

lanok, hogy Trefort soha senkit sem nevez ki püspöknek ingyen.

Naivitásuk elvakitotta s a sajtóban kezdték szellőztetni Dobó kinevezési ügyét. Ebből azonban vihar lett.

A sajtóban élesen vágódott föl az a kérdés, vajjon kicsoda az a Dobó?

A leendő kassai püspök érdemeiről nem tudott az ország, a közvélemény semmit.

Ekkor állott elő Dáni egy hirlapi nyilatkozattal, áradozó magasztalással festve jelöltjét s ·/. alatt mellékli „Antal bátya beszélgetéseit Miklós öcscsével“ czimü füzetét Dobónak, melyben kérdések és feleletekben a közösügyre vonatkozó közönséges dolgok vannak gyarlón összeférczelve.

Ebből aztán megtudta a világ, hogy Dobó Miklós iró.

S most már az az érdeme sem maradt: hogy sohasem irt semmit.

*

* *

Nem maradt benne semmi jó tulajdonság, csak a szerénység.

De Dáni azt is megcsorbitá, mert a nyilatkozat végére Dobó püspöksége mellett odatette argumentumnak, hogy Dobó nemcsak nagyon okos ember, hanem egyszersmind neki jó barátja.

Ez se használt. Trefort még ezért sem nevezte ki.

Dobó nem keseredett el és nem pihent; pogácsát süttetett az utra és elindult patronusokat keresni.

Ment, mendegélt, mig végre eljutott Esztergomba is a primáshoz.

Simor nyájasan fogadta s meghallgatván kérését, kedélyesen mondá:

„Fiam, amint az ujságokból olvasom, te nagyon

okos ember vagy. Te nagyon sokat tanultál. Felejtsd el a felét, s mialatt elfelejted, tanulj meg lemondani.

*
* *

Lemondani, lemondani . . . könnyü nektek azt mondani! . . .

De minek is mondott volna le vágyairól? Hiszen hogy Trefortot, Simort meg nem nyerhette, azért még nem kell kétségbeesni. Ott van még Várady Gábor képviselő és primipilus-mameluk, akinek titkos üzlete van Budapesten rendjelekre, világi és egyházi hivatalokra. Hátha annak a boltjában van egy eladó püspökség.

Dobó már akkor is ösmerte Váradyt erről az oldaláról, föl is kereste, meg is kérte, — de Várady kijelentette nagy kézdörzsölgetés közt, hogy ezt az áruczikket annyira monopolizálja Trefort, miszerint ő igen ritkán jut egyhez-egyhez s annak is mindjárt annyi vevője akad, olyan melegiben elkapdossák, hogy ezidő szerint minden jó akarata mellett sem szolgálhat a t. cz. vevő urnak, hanem, ha netalán egy kis idő mulva tetszenék befordulni stb.

Igy lőn, hogy Dobó nem lett kassai püspökké, sőt post tot discrimina rerum még csak nem is terjesztetett föl a királynak.

Busan, csüggedten tért vissza s hogy szót fogadjon Simornak, megkisérté elfeledni annak a felét, amit tudott.

Sikerült neki.

Éppen az a fele volt, amiért püspöknek k e l l e n e lennie az embernek — de amiért sohasem l e h e t még apát sem.

*
* *

Következett is nyomban az áldás, ha nem csordult, csöppent: kanonokság, apátság, s ez utóbbival egyidejüleg a biztosi tanácsnak lett tagja.

Itt a „here bizottság"-ba osztották be, amelynek Dáni fölmentése óta elnöke.

Nagy föladat vár reá a biztosi tanácsban.

Komjáthy Bélát imádkozni tanitja. S azalatt megtanul Komjáthytól káromkodni.

Tisza Lajos, ha majd elmegy innen, a fölösleges pénzből, amit már nem fog tudni hova forditani — ugy hirlik — pályadijat fog kitüzni a Dobó Miklós tanácsosi összes müködéséről irt legkimeritőbb műre.

A pályázó mű öt petit sornál kisebb és tiz petit sornál nagyobb nem lehet.

*

* *

Ezer aranyat pedig a segélypénzekből azon kérdésre szánt, hogy valaki fejtse meg, milyen a Dobó politikai hitvallása.

Hanem ezzel bizony egyetlen péterfillért sem reszkiroz Tisza Lajos; az mint a háromszinü kandur előállitása a lehetetlenségek sorába tartozik.

Mert Dobó Miklós sokkal ügyesebben tudja elrejteni önönmagát mint rokona Dobó Pista — Végh Ignáczot.

1874-ben demagóg beszédeket tartott a legelők eladása ellen, melyeknek árát a hatóság egy állandó hid fölépitésére kivánta forditani.

„Antal bátya beszélgetéseiben" a közösügyeket mentegeti.

Titokban a „Magyar Állam"-mal van összeköttetésben.

Fölvilágosodott embernek látszik, aki az árral uszik, minden körülményből hasznot huz, az orrát mindenbe beleüti, s sehol sem piszkolja be, kit folytonos tevékenységre üsztökél szertelen ambitiója.

Az eszközökben nem válogatós, mennyek boldogságát prédikálja, de a poklok diesszomját érzi.

Várady Gábor ur czége megszünvén, kérdés,

milyen uton szerezte meg a biztosi tanácstagságot? Mert hogy nem igazi szerzemény, azt nagyon könnyü kitalálni.

Igazi jezsuita: a czél szentesiti neki az eszközöket, s az eszközök közül egyet sem tart megvetendőnek és kicsinynek. Dicséretes akaraterő van benne, s rendkivüli szivósság.

Mióta a primás világiasságát egy kissé rosszalólag megvágta, azóta bigott is tud lenni.

Nemcsak a lényegesebb dogmákban, de a misteriumokban, csodákban is hisz.

Ugyanis a szegedi romok közül véli kihalászhatni — a p ü s p ö k i s ü v e g e t.

*
* *

Tisza Lajos udvarában gráta persona. A kálvinista nagy ur tetszeleg azzal magának, hogy egy katholikus pap iránt bizonyos fokig előzékeny.

Van is tehát nem csekély befolyása a királyi biztosra, ki viszont a városházávali viszonyokban használja fel Dobót jól. Vagy legalább hiszi, hogy használja.

A kollegák azonban nem egyszer felboszantják frivol megjegyzésekkel és erkölcstelen „szabadoncz“ adomákkal, ugy hogy egyszer mérgesen fakadt ki a derék pap:

— Én „itt is“ az i s t e n s z o l g á j a v a g y o k.

S ezzel elárulta, hogy Szegedet tulajdonképen csak is az Uristen reconstruálja.

*
* *

Számtalanszor vetődött már fel az a kérdés, hogy miért szegény Szeged jeles emberekben?

Mert nincsen aristokratiája. És mert aristokratiája nincs, a közügyekben való szereplés nélkülözi azon külső csillogást, mely a megyei élet sajátja, s mely oly hatalmas tápláléka az ambitiónak.

Valóban e hetvenezer lelket számláló város csak is Dobókat és Bakaikat tud produkálni.

Ez az oka aztán ama nagy mérvü elhagyatottságnak, mely oly szörnyen megboszulta magát.

Nincs protekcziónk. Meddő talajon nem nőnek szálak, melyek összekössenek a hatalommal.

Szomoru dolog, de igaz, — s az igazat, ha nem hizelgő is, miért ne mondanám ki?

Bakait egy epidemikus nyavalya szülte, mely most kezdődik a városokban.

Dobó pedig egy már elmult betegség utólázának tünete.

Sehogysem egészséges állapot tehát, hogy e két ember szerepel Szegeden.

Vigasztaló a dologban csak az, hogy sokáig ugy sem szerepelhetnek.

Dobó olyan, mint a szivarszopóka, csak addig fehér, mig a füst át nem járja.

Bakai pedig olyan, mint a szivar; ugy elszivódik, hogy csak a hamuja marad meg.

A csutkájára, legfeljebb az utcza-gyerkőcz gyujt még rá: a hamuja pedig jó lesz fogtisztitó pornak a „városházi klikk“ számára.

SZEMZŐ GYULA.

Hasonlit a mesebeli sárkányhoz, aki mindennap hét szüz hajadont evett meg früstökre.

Ezenkivül nem hasonlit semmihez és senkihez.

De a sárkánynyali hasonlat is csak olyan, hogy ha nem a sárkány falta volna föl a szüzeket, jobban hasonlitana a szelid bárányhoz, — mely harmatos zöld füvet legel.

De nem; hisz ő nem a saját eszméivel táplálkozik!

*
*   *

Hogyan lett képviselő, azt csak a zombori pincze mondhatná meg; hogyan lett biztosi tanácsos — annak sincs története. Az egyesült ellenzékből is kellett kinevezni valakit, s miután Beniczky Ferencz nem akart Szegedre jönni, hogy hogy nem, Tisza Kálmán szeme Szemző Gyulán akadt meg.

Szemző Gyula elfogadta a tanácsosi állást, mert ő neki tökéletesen mindegy, akár Budapesten hallgatni, akár Szegeden hallgatni.

S az a különbség mégis csak meg van, hogy ott öt forintért, — itt meg tizenöt forintért hallgat az ember.

*
*   *

Csendes, jóakaratu ember, aki nem mosatja és varratja ugyan ingeit Párisban, mint Gorove István,

hanem a hazai mosónőkkel és varrónőkkel, — de azért tökéletes gavallér az utolsó gombig.

Járása méltóságos, kimért és olyan lassu, mintha már előre praedestinálva lenne, hogy nem jut messzire.

De ő nem is akar messzire jutni.

Meg van tökéletesen elégedve azzal is, ha szavazáskor neve a „nem"-mel szavazók között nyomtatva jelenik meg a lapokban.

Vagy azt sem bánja, ha az absentesek között is: mert az a kevés dicsőség, amennyi neki kell, mindenütt megterem.

S neki tetszik az, hogy aki e nevet hallja: Szemző Gyula, — tünődve kérdi önmagától: Vajjon ki lehet az a Szemző Gyula?

*

* *

A „győri Takács-eset" óta semmi sem lehetetlen többé a világon.

Megeshetik, hogy Szemző Gyula is szerepelni fog még.

Sőt Grommon Dezső sem lévén örökkévaló, történhetik, hogy Szemző lesz a Bács-Bodrog megyei főispán.

Titkos gondolatai közt ott is szerepel e néma vágy . . .

Képviselői mandátuma tehát arra nagyon jó, hogy odafönn megszokják arczát a kormánykörök, odahaza pedig elszokjanak tőle.

Hogy az egyesült ellenzék melyik árnyalatához tartozik, az egykori dissidensek hive-e vagy a konservativeké, azt voltaképpen kitalálni nem lehet.

Egyelőre tájékozásul annyit, hogy se nem hordott, se nem hord monoclit.

Vannak dolgok, amik ha igazak is, mégsem valószinüek, ilyen például, hogy Horváth Gyula röpira-

tokat irt, és ismét olyanok, melyek ha nem igazak is, még is valószinüek, ilyen például, hogy Szemző Gyula is ad valamit magára.

Ha Szemző Gyula ad magára valamit, akkor ő végtelenül hálás lehet Tallián Béla és Bakai Nándor iránt.

Az ő példájukból pedig e l n é z ő én irántam — amiért fény helyett csak árnyat konstatáltam benne.

Mert Tallián Bélán bizonyul be, hogy nem mindig az igazi érdemé az elismerés s Bakain, hogy nem mindig a tevékenység a leghasznosabb.

*
* *

Máskülönben Szemző Gyula egyike a legszeretetreméltóbb embereknek, akit mindenki becsül és tisztel, komoly, férfias és nemes gondolkozásu.

Szegeden nem sok vizet zavart, müködéséről nem tudunk egyebet, mint azt, hogy egy nagy szüretet rendezett, a királyi biztosék számára, Zomboron.

Különös érdeméül fölhozható, hogy a „Függetlenséget“ járatja, — de nem ir bele.

A szinházba szorgalmatosan jár — de az előadásra nem figyel.

Legfontosabb mozzanat életében, hogy egyszer minden ok nélkül leborotváltatta a szakállát.

A zomboriak nagy változást jósoltak e változásból. De semmi sem történt.

S a zomboriak ezt sem bánták; Szemző már hozzá szoktatta őket a c s a l ó d á s o k h o z.

Még csak azt jegyezzük meg róla, hogy a „fekete ház“-ban lakik, s hogy gyakran mereng, ábrándozik az ablaknál.

Az uszó felhőket nézi . . . . amint összegomolyodnak, a végtelen világürt, mely kibékiti önmagával.

A merengések egy ilyen perczében, midőn gyémánt gyürüjével álmodozón zörögtette az ablak üvegét, kedélyesen szólitja meg egyik kollegája:

— Miért nem karczolod rá a nevedet?

— Minek? — kérdi megrezzenve Szemző.

— Hadd tudja meg az utókor, hogy te is Szegeden voltál.

KOMJÁTHY BÉLA.

Van valami rejtélyes az ég alatt és a föld fölött, amibe a tudomány bele nem hatol, amit az elme föl nem érhet, ahova a tudat mécsének fénye nem világit, van valami megfoghatatlan, megdöbbentő, hogy miként lehetett Komjáthy Béla nevezetes ember?

Pedig ő az, nevezetes ember, capacitás a szélső balon, renomirt ügyvéd, publicista, kitünő jurista, hires demokrata és nagy gentleman. Azaz mindenki annak tartja s ez a tudalom mint valami elumi köd terül el terebélyes alakja fölött s remegésben tartja a fölületességet, guzsba kötve a kételyt, lánczon a harapós irigységet.

Már két országgyülés óta ül ott a házban s abból az anyagból van gyurva, melyből az örökös képviselők. De ha véletlenül kimarad, bizony nem esik nagy kár miatta.

A csillag-rendszer járni fogja a maga utját, a mező azontul is hol fakó lesz, hol zöld, a parlamentek „igen“-je „nem“-je belezug az események folyásába, a csaták vérvilágába, de Komjáthy nem fog hiányzani seholsem: ő, kinek alakja annyi ürt betöltött, nem fog hagyni semmi ürt maga után.

*

* *

Azt mondja Eötvös Károly, hogy Komjáthynak legkomolyabb tanulmánya az ő adomái.

Horváth Gyula meg azt állitja Rónay Béláról, hogy annak egy-egy jó mondása többet ér huszonöt Komjáthy-adománál.

Már most tehát csak a Rónay jó mondásait kellene ismernünk, hogy következtetést vonhassunk a Komjáthy tanulmányaira.

De én Istenem! — mikor Rónay Béla mindig éppen akkor hallgat el, mikor a jó mondásai következnének.

Mióta Pálfy Ferencz lett „helyettes jó öreg"-gé Szegeden, azóta Komjáthy az egyedüli „táblabiró" a Tisza Lajos udvarában.

Egy reministentia a negyvenes évekből . . . egy czifra tarsoly a „fokos fénykorából", melyet a hazafiui etiquette kedvéért akasztott a belügyminiszter a királyi komiszárius nyakába.

Az emberek azt hitték, hogy az a tarsoly európai eszmékkel van tele. A királyi biztos is azt hitte.

Pedig a tarsolyban csak mogyoró volt — a Csernátony-féle lyukasfajta.

Aki még nem látta Komjáthyt, az nézze meg a nemzeti szinházban VI-ik Henriket és látni fogja Falstaffban nem Szigethyt, de Komjáthyt.

Aki pedig nem evett lyukas mogyorót — az rendeljen magának foghagymás rostélyost majonaissel keverve.

S az is Komjáthyt fogja élvezni.

*
* *

Miután, daczára ellenzéki voltának, belépett a biztosi tanácsba, nem lehetek iránta szelid.

S igazságosnak kell lennem, hogy szelid ne lehessek.

Pedig Komjáthy épen mert ellenzéki ember, ahhoz van szokva, hogy tenyerén hordja a közvélemény. Ugy is van, csakhogy maholnap satyra lesz e tenyéren hordás is. És jóformán csakis olyan értelemben fogja azt elmondhatni, mint a haldokló Uhland, kit egyik barátja éppen akkor látogatott meg, mikor betegápolónői egyik ágyból a másikba helyezték át.

— Hogy érzed magad öregem? kérdé a látogató.

— Nos pompásan . . . mondá keserü humorral. Amint látod, még mindig tenyerükön hordanak az asszonyok.

A közvélemény tenyere is olyformán mozog már Komjáthy alatt, mintha egy nagyot akarna ütni rajta.

És Komjáthy érzékeny ember, akinek ez nagyon fog fájni. Tulságos érzékenysége és hiusága a két legnagyobb hibája, amik őt abban akadályozzák, hogy valaha számottevő államférfiu lehessen.

A külsőségek folytán emelkedett, a külsőségek közt fog mozogni örökké, s a külsőségek fogják megölni. Ez az ő fátuma.

Mint a planéta, mely más égi testektől nyeri fényét, ő is a Verhovay által ráöntött fényben uszik. Ez az ő szerencsétlensége.

Saját erejéhez hozzá nem nyul, érzi, hogy van ereje, de nem tud vele bánni; tartogatja, mintha gazdálkodni akarna vele, és nem jön rá, hogy az erőt megnöveli a minden más egyebet elkoptató használat. S ez az ő gyengesége.

*
*   *

Itt a szép alföldön hallottam. Egy szegény szegedi parasztasszony mondta: „elpusztul az a ház, amelynek pávája és jegenye fája van.“

Tisztelettel kaptam le fejemről a kalapot, ugy hátba ütött ez a mondás. Szegény parasztasszony de okosat mondtál!

Századok baját, hibáját festetted le egyszerü szavaddal. Kerkápoly professor minden tudománya csak félig ér ennyit.

A magyar luxus-gazdálkodás elleni népies szólam ez, átgyurva izmos képbe.

S e kép amint tovább átviszszük, mindenhova beilleszthető, még a képviselőházba is, ahol az ugynevezett „luxus kapaczitások“ a nem gyümölcsöző talentumok vannak tulsulyban.

Ezek közzé tartozik Komjáthy Béla is. A jegenyefák és pávák közzé.

Természetes eszét juxokra használja. Vannak eszméi, de ő azokból theoriákat farag, s theoriái mint valami birkózó medvék, egymást gyürik le, amint sürün változnak, de e theoriák egyikébe sem kiván életet lehelni, forr mindig, de nem azért, hogy kiforrja magát, hanem hogy a saját privát passiójára mindig forrjon.

A vére kék, nagyobb arisztokrata Tiszánál is, undorodik a demagogiától, s mégis jól érzi magát pártjában, mert nem néz le a viz fenekére.

Fiatal ember még, alig harminczkét éves. Azért is hagyta magát olyan hirtelen elcsábbittatni az által a szép istenasszony által, akinek „Népszerüség“ a neve. Pedig ha jobban nézné, megláthatná, hogy biz annak nagyon szeplős az arcza.

Az istenasszony csak ugy véletlenül botlott bele Komjáthyba — mert éppen Verhovayhoz állott közel; a kassai toaszt ügyben ő védelmezte.

Komjáthy tehát azért lett népszerü, mert egy védbeszédet tartott.

Egyszer aztán az történt, hogy Mileticset elfogták. Az is Komjáthyt kérte föl védelemre. El nem fogadta.

S ekkor Komjáthy azért lett népszerü, mert nem tartott védbeszédet.

Ime hogy azért is lehet érdemeket szerezni, amit nem tesz az ember!

Hja! Tudni kell eltalálni!

*

* *

Az esetlegesség és a jó szerencse vette föl aranyos szárnyaira. (Nem is birná valamelyikük egyedül.)

A legutóbbi szomoru esetnél még a téli kabátja is nevezetes lett. A szegény Verhovay vérboritott testét azzal takarta le, mikor a párbaj szinhelyén összeesett.

Azóta az a kabát is nemzeti ereklye.

És hiába, Komjáthy van benne a kabátban.

*

* *

Az országos dolgokban Komjáthy a coulisák embere. Tagja a Verhovay, Szalay, Mednyánszky ligának. S ha valaha Verhovay-kabinet lesz, övé lesz az igazságügyminiszteri tárcza, ha ugyan be nem elégszik mindenkorra azzal a tizenkét tárczával, amit mint biztosi tanácsos innen fog elvinni emlékképen a kollegáktól.

A coulissák mögött nagy dolgokat sző Verhovayval. Zászlót szeretnének kibontani, melyre a párt purificátiója volna fölirva, — de attól félnek, zsebkendő lesz belőle, ha kibontják. Többségről álmodnak, s alusznak, hogy álmodhassanak.

És mégis az intentió nemes és dicséretre méltó. Kérdés, van-e elég erejük a kivitelhez.

Nincsenek tisztában az eszközökkel.

Ha a függetlenségi párt arra kell, hogy az utókor számára megőrizze nemzedékről nemzedékre Magyarhon függetlenségének eszméjét a maga szüz tisztaságában egész addig, mig üt az óra, s fehér galamb csőrében hozni fogja a függetlenség zöld ágát; vagy mig üt az óra, amikor át kell adni ez eszmét ujra

földből nőtt hadseregek lobogóira; ha erre kell a függetlenségi párt, akkor jobb, ha kicsiny, de válogatott párt ad életet ez eszmének a parlamentben, akkor nem szükség kerületről kerületre járni s csellel, fortélylyal minél több egyént (b á r m i n ő k legyenek is azok) hozni be a függetlenségi párti padokba.

Vagy pedig az a czél, hogy most m i n d j á r t többségben legyen a szélsőbal, s ez esetben nem szabad üzni e merev politikát, mely kizárja a kormány képességet, s mely többségre találva bizonytalan kimenetelü zavaroknak vetne ágyat.

Komjáthyéknak majoritás kell. És pedig kell minél előbb. Arra törekszenek, mert nem hiszik hogy elérik. Ők komolyan csak a p á r t s z a p o r o d á s t kivánják, hogy s z e r e p e l h e s s e n e k.

S a párt purificatiója is csak a párt tekintélyének emelése végett képezi törekvéseiket. A párt tekintélyével az övék is emelkedik.

Hogy a nemzet sorsának forgandó kereke ebbe a vágányba zökkenjen bele, arra nem iparkodik a Verhovay-Komjáthy liga, mert akkor azon törnék a fejüket, hogy a „függetlenségi párt“ programmját mindenekelőtt kormányképes mezbe öltöztessék.

Csakhogy akkor elkellene felejteniök a Komjáthy kedvencz nótáját, melyet a palóczoktól kölcsönzött, s melyet a n é p s z e r ü s é g r ő l énekel:

Vasas kocsin járok én oda . . .
Vasas kocsi, réz a, réz a szögeji,
Feteklik a rózsám szemeji.

Ha nem vasas kocsin rohannának a n é p s z e r ü s é g után, lassabban érnének ugyan oda, de aztán elmondhatnák, hogy „helyén vagyunk.“

*
* *

Komjáthyról kevés rosszat lehet mondani, de jó tulajdonsága épen nincs. Még az az egy sem, hogy nem journalista. Bele-bele kontárkodik ebbe a mesterségbe is, s amit az országgyülésen elhallgat, a sajtóban potyogtatja el.

Pedig sokkal jobb lenne ránk nézve is, rá nézve is, ha azt mondaná el az országházban, amit a sajtóban elhallgat.

Szokásaiban semmi sem zavarja meg a világon. Boldog ő pipái, kostökei között. Kevélyen fut át szeme jogi bibliothékáján, melyben van egy néhány raritas és antiquitas is, s amint kinéz könyvtárszobája ablakán a ködben uszó budai hegyekre, nagy füstmacskákat eregetve száján, el-el mereng azokon a boldogtalan embereken, akik azokat a könyveket valamikor el is olvasták.

S ilyenkor kedélyesen pödri bajuszát és ravaszkásan mosolyog.

*

* *

A szegedi királyi biztossághoz a szélsőbal részéről ő és Bakai neveztetett ki a tanácsba.

Sok remény füződött Komjáthyhoz.

De Komjáthy szerencsétlenségére megpillantotta itt a Tallián Béla fehér kabátját Rónai Bélán, máskor pedig a Rónay Béla fehér kabátját Tallián Bélán s igy kiáltott föl:

— Viseljük az egymás kabátját.

S azóta Komjáthy Béla is a többiekkel egyszinü ruhát öltött, s egy csöppet sem látszik meg rajta hogy szélsőbali.

Ő ugy fogja föl a dolgot, hogy itt utóvégre is nincsen politika, s ebben igaza is van, s hogy a gavalleritás azt követeli, ne vessen gátat a királyi biztos intentiónak, — és már ebben nincsen igaza.

Magában véve az, hogy a különböző országgyülési pártárnyalatok illő arányban vétettek föl a biztosi

tanácsba, mutatja, hogy az opponálás nincs kizárva; egészséges élet valamely testületben oppositió nélkül nem lehet.

De különben is laza fölfogás, hogy a királyi biztost az opponálás akadályozná valamiben: a törvény gondoskodott arról, hogy minden akadályon egyetlen tollvonással tultegye magát.

Az oppositió arra lett volna hivatva, hogy Tiszának eszméket adjon, s az ő eszméi is mintegy keresztül szürődjenek rajta. De Tiszának hiányzott ez az eszköze s valóban sokszor fölkiálthatott volna Richarddal (kivált, hogy Bakai is mindenre igent mondott.)

„Egy országot egy ellenzéki szóért."

És Komjáthy meghallotta volna Tisza szavait és nem mondta volna, hogy

„Itt vagyok én."

*
* *

Miért hallgatott Komjáthy? Talán azért, mert semmi mondani valója sem volt.

Lehet; de csak azért nem volt mondani valója, mert nem gondolkozott, mert pihentette az eszét, s beállott „kéz"-nek.

És nem gondolkozott azért, mert ő egy Komjáthy s mert Tisza Lajos egy Tisza. Egyik is ur, másik is az; perfect gavallérok, akik ugyan ellenfeleknek vallják magukat, de egymáshoz közel éppen mert ellenfelek, kellemesek igyekeznek lenni egymásnak. E z a r a i s o n!

S ez a r a i s o n a mi megölő betünk még sok ennél nagyobb dologban is, ez az oka az országgyülési merev és ferde pártállásoknak, ez alkotmányos életünk nehézkességének, s még a corrupciónak is. A raison, mely megköveteli, hogy hü államtitkárja hibái fölött szemet hunyjon Tisza Kálmán, a raison,

mely megkivánja, hogy Szapáry, Trefort sat. el ne ejtessék, a raison, mely azt diktálja, hogy akivel elindultunk, azt el ne hagyjuk.

Pedig mi nem g a v a l l é r o k a t akarunk, hanem p o l i t i k u s o k a t, nekünk államférfiak kellenek és nem getlemanok. Jó azoknak a t u r f is.

Komjáthynak vagy voltak eszméi a város alkotáshoz, vagy nem.

Ha voltak, mért nem mondta el őket, mért nem igyekezett azokat hullámzásba hozni, s megkisérteni az érvényesitést?

Vagy nem voltak eszméi a város alkotásához és akkor minek fogadta el a tanács-tagságot?

Ez alternativa. Nincsen alóla kibuvó.

Mert a mameluk képviselő vállalhat hivatalt; őt megilleti a — j u t a l o m.

De az ellenzéki embert idegen táborban csak a m u n k a menti.

TALLIÁN BÉLA.

Tallián Bélának csak születni volt nehéz. A többi azután könnyen megy neki. Serkedező bajuszszal lett szolgabiró, ugyanezzel a serkedező bajuszszal biztosi tanácstag, s nem volt rá más jogczime, csak az a serkedező bajusza.

Torontálmegyének ő a legreményteljesebb szülötte, s ugy lehet nemsokára alispánja.

S ezzel van leginkább constatálva Torontál vármegyében az i n s é g.

*

* *

Mikor Tisza Kálmán a biztosi tanácsot szervezte, a pártárnyalatok szerint, hat képviselőt kivánt abba beilleszteni a miniszteri tanács s három szakértőt.

E három szakértőnek került be Dobó, Tallián és Rónai Béla.

Hogy a tudomány és ismeretek melyik ágában szakértő Dobó, Rónai és Tallián Béla, azt eddig halandó embernek kisütni nem sikerült, de hiszen talán épen azért lettek ők biztosi tanácstagok a szakérteiem révén, mert a tudományukat tudták gondosan elrejteni a külső világ szeme elől.

*

* *

Tallián Béla kinevezése azonban nem okozott méltatlankodást a közönség közt, mindenki belenyugodott, mert Tallián Béla szeretetreméltó fiatal ember,

akinek jó modora van. Még akarva sem tud ellenségeket szerezni.

A szertelen elbizakodás, lényének egyik alapvonása, mélyen elrejtve a hamu alatt ég. — Azt nem veszik észre laikusok.

Azonfelül érdemei is voltak. Az árviz alatt erélyesen viselte magát Uj-Szegeden. A menekülők közt nagy rendet tartott, s az élelmezés körül ritka buzgalommal ügyeskedék. S általában egyike a jobb modern szolgabiróknak.

Nem hord czifra sallangos dohányzacskót s nem szí ezüst kupakos tajtékpipából, hanem — czigaretlizik.

Ruháit részint Ugron Gábor, részint Podmaniczky Frigyes mintájára varratja.

A gomblyukában többnyie virágcsokrot visel, s zsebében czimeres zsebkendőt kikandikáló csücsökkel.

Férfi társaságban hallgatag: ritkán szól — de nem elég ritkán.

Jellemzésül még annyit, hogy majd minden kéthétben fotografiroztatja magát, s ilyenkor villogó szemekkel tekint bele a camara obscura éjjelébe s alázatosan mosolyog, mert azt hiszi, hogy az valami csontos mameluk feje — belülről.

Mig végre kikerül onnan a saját feje — kivülről.

* * *

Tisza Kálmán egyébiránt azt tartja, hogy Tallián is jó mameluk-palánta.

S sietett őt elültetni a saját kertjébe.

De nehezen marad ott, mert természete ugylátszik könnyen megtüri a különböző talajokat.

Mondják, hogy alispánná leendő megválasztása esetén Tisza Lajos már ki is szemelte utódját — Rónay Jenőben.

Ami elég eredeti gondolat tőle: mert egy Rónay igen kevés a biztosi tanácsosi teendőkhöz.

Kettő azonban, félek, sok lesz.

De nem azért kevés egy, mintha még egy másik is kellene és nem azért lesz sok a kettő — mintha egy harmadiknak is nem hagyna elég tenni valót — „egy" helyett.

*
* *

Haját fején középütt elválasztva viseli, kezén karperecz csillog, s erről mindenki azt hihetné, hogy „n ő n e m ü", ha a tanácsülésekben a legfontosabb kérdésekben ki nem tünnék, hogy „semleges."

Semlegességét gyengesége okozza.

S e tekintetben hasonlit Jankovichhoz, azzal a különbséggel, hogy Tallián m é g gyenge, Jankovich pedig m á r gyenge.

Mig Pilich be nem jutott a tanácsba, addig Tallián volt ben' a legszebb, most azonban csak a legszolidabb.

Pillich pedig ugy jutott be a tanácsba, hogy valaki egyszer beárulta a királyi biztosnak, miszerint valahol nagyon élesen megtámadta a biztost és embereit. Elmondott rájuk minden roszat, amit csak össze lehet szedni egy kalap alá.

Tisza Lajos mosolyogva jegyzé meg:

— Meginditó ragaszkodás! Mihelyt üresedés lesz, mindjárt kinevezem.

— Hogyan, kegyelmes uram? kérdé meghökkenve egy udvari ur.

— Ugy, hogy Pillichet ismerni kell. Én már informálva vagyok. Soh'sem ugy beszél ahogy érez.

Ezt pedig azért hoztam elő, hogy fölemlithessem mennyivel önállóbb Tallián, ki mindig ugy beszél ahogy érez.

S ugy érez, ahogy Tisza beszél.

*
* *

A biztosi tanács üléseiről jegyzőkönyveket is vezetnek. Ártatlan mulatság ez, a hosszu délutánok eltöltésére.

Egyszer egy ilyen jegyzőkönyvbe külön votumát kivánta Komjáthy fölvétetni.

De már ezt nem engedi Horváth Gyula. Ugy is régen csépelt már agyon ellenzéki vágyakat. Gusztusa jött tigris husra, s heves spicselés után leszavaztatta Komjáthyt. Amint hogy nem is arra való a hiteles jegyzőkönyv, hogy abba az legyen beirva, ami történt, mert hiszen arról van anélkül is elég tanu, hanem az legyen benne, ami nem történt.

A jó Tallián Béla szive megesett Komjáthy vereségén s méltatlankodva mondá:

— Ugyan már miért ne irhatná be? Csak is ott maradhat az meg örök titoknak — hogy külön voksolt!

Ha megtörtént, ez volt eddig Tallián Bélának a legjelesebb szónoklata.

*

* *

Tallián Béla tagadhatlanul kiválik a gentry fiatalsága közül, ha nem is az esze által, de ami ezzel nagyon fölér, igyekezetével, szorgalmával jellemével és komolyságával. Mind megannyi kitünő tulajdonok, amikhez ha hozzáveszszük jó hangzásu nevét, vagyonát, szereplése már ily fiatalon is indokolt s kétségkivül szép jövő áll előtte.

Fő dolog, hogy könnyen szerzett sikerei el ne széditsék, mert a középálya még azoknak is, kik nagyobb előnyökkel lépnek arra, nagyon göröngyös ut. Ezer éles tüske vérzi meg lábukat.

Talliánt a s z e r e n c s e vette szárnyaira . . . . ő még eddig mindig csak r ö p ü l t. Hanem végesvégig ritka halandó utazik a nagyság felé ezen a forsponton.

Ha egyszer ő is lemarad arról — majd akkor lássuk m e k k o r a e m b e r.

Eddig két érdemkeresztje van, de igen kevés érdeme arra nézve, hogy soha se legyen érdemkeresztje.

S ez a legnagyobb baja.

Mert mi lesz a nemzetből amelynek már ifjusága is conservativ, s a hatalom fényénél melegszik?

TISZA LAJOS.

Hárman vannak testvérek. Kálmán tulságos sovány, László tulságos kövér, Kálmán fösvény, László tékozló, Kálmán okos ember, László nem. Kálmán nagybirtokos, László kisbirtokos.

Mindenben ellentétek. A harmadik testvér, Lajos, egyikhez sem áll közel. Ő az arany középszerüség.

S nekünk főleg ő vele van dolgunk.

*
* *

Nem akarok vele foglalkozni mint államférfiuval, arra nagyon kevés anyagot nyujt, sem mint volt miniszterrel. Az csak vendégszereplése volt . . .

A miniszteri tárczához azért jutott mint Deák-párti képviselő, hogy a Kálmán vezérlete alatt álló ellenzék akkori heves támadásai szeliditttessenek a cabinet erősitése szempontjából. S igy lehet a gyengeség is jó helyen alkalmazva erő.

Mint miniszterről nem beszéltek semmi jót, jele, hogy azelőtt nem subventionált lapokat, és semmi rosszat, jele, hogy nem követett el nagy dolgokat.

A fusio után, a Tisza Kálmán személyi pártjához csatlakozott ő is, és mamelukja lett a bátyjának.

Különben igazi gentleman, sportsman és nőhóditó. Multja gazdagabb pikáns kalandokban, mint komoly törekvésekben.

Gőgösebb ember a két Tiszánál alig van Ma-

gyarországon. Kálmán a Telekyek összes nagy, László összes rosz tulajdonait örökölte, Lajosbàn ami jó van, az a Tiszáké: a szorgalom, a szivósság és becsületesség.

A Telekyek tulajdonaiból neki nem jutott semmi.

*
* *

De nekünk semmi közünk a régi Tisza Lajoshoz, kinek életfonala szép asszonyok hajszálaival van összegombolyitva, ki legfeljebb a nemzeti kaszinóban volt számottevő egyéniség, ki duellál, lovagol és részt vesz a megyeri rókavadászatokban; mi a szegedi királyi biztost keressük benne.

Beösmerjük, hogy szerencsés volt a kormány választása legalább szegedi szempontból.

Ismétlődött annak a kalapnak a története, amelyikhez minden fej kicsiny volt.

Mi szegediek voltunk végre az a nagy fej, amelyre Tisza Lajos éppen ráillett.

Mi is jól jártunk Tisza Lajossal, Tisza Kálmán is jól járt velünk, mert csak igy adhatott tul a kalapon; ez éppen öcscsének való hivatal; olyan uri, mintha miniszterség lenne, de könnyebb.

Legalább arra könnyebb, hogy dicsőségesebb legyen.

*
* *

Amint Tisza Lajos betette a lábát Szegedre, egyszerre uj élet fakadott a romok között.

Egész kis állam, status a statusban keletkezett.

Legio hivatalnokból áll a biztosi apparatus. És ezek az urak folyton dolgoznak.

A finn mesék hősei végeznek olyan dolgokat, hogy az apró kása közül kiválogatják a mákszeme-

ket, amiket megint összekever valami rosz szellem. Nincsen annak czélja, vége . . .

A királyi biztos lejött, de terv nélkül, aminthogy nem is jöhetett le máskép, mert mikor Szeged rekonstrukcziója a nemzeti közvélemény pressiója alatt beledisputáltatott a miniszterelnök fejébe, ő is a régi kitaposott nyomra lépett, hogy majd szerez Szeged számára egy kölcsönt és egy királyi biztost. A többi aztán megy magától.

S a kettő közül meg is szerezte először a könynyebbiket, a királyi biztost.

Az idejött gondolkozni, töprengeni, — holott t e r e m t e n i küldték ide.

Legalább igy fogta föl a biztossági intézményt a kormány és országgyülés, midőn a biztos mellé rendelt tizenkét tagu tanácsnak nem adott befolyást. Itt egy embernek kell gondolkozni, határozni és parancsolni. A diktátor szerepköre ez. S a diktátornak tudni kell mindent.

De a diktátor nem diktál semmit. A tollat rágja, virraszt, hogy gondolkozhassék. S a gyertyának, mely iróasztalán ég reggelig, sok hamva marad, de gondolatnak árnya sem.

Hatalma nagy, mert fivére a miniszterelnöknek, de kötelezettsége is nagy éppen ezért. Az egyiknek nem veheti hasznát, ha nem felelhet meg a másiknak.

A lassuság átka ül a háta mögött, mint ahogy a sötét gond Horác lovagjának nyergében.

*

* *

Hogy e hosszas habozás és sokat ártó lassuságot megérthessük s annak okait és hatását mérlegelhessük s általában, hogy a Tisza Lajos müködésébe bepillantást vethessünk, szükséges előbb megösmerkedni a szegedi viszonyokkal, s e végből Bakai Nándort szellőztetni kissé.

Bakai már régen kereste Szegeden a hirnevet és dicsőséget. Nehezen jutott hozzá.

Legelőbb egy billentyüt nyomott meg: ez a hizelgés hangja volt, lágy, édes, suttogó. A népszerü emberek kegyét hajhászta. Ugy akart a magasba emelkedni, mint az ökörszem: a mások szárnyai alatt. Osztrovszky és másokba kapaszkodott s természetesen ezek Deákpárti liberiáját viselte.

De ezen az uton nem boldogult.

A Deákkorszaknak nagyon talmi ember volt.

*

* *

Akkor hát megnyomott egy másik billentyüt. Recsegő ellenzéki hang, mely leperegtette a bihari pontokat, mint a werkli. Tisza-Ghyczypárti lett. De itt sem boldogulhatott.

Tiszának még akkor nem volt szüksége mamelukokra, csak férfiakra.

*

* *

Bakai ekkor megnyomott egy harmadik billentyüt, s fölhangzottak a Rákóczy-induló accordjai. Bakai a függetlenség hőse lett, ki a németek vérét szomjuhozza. Neki országgyülés kellett a Rákoson, király, aki csárdást tánczol a Hortobágyon, miniszter, aki bruderschaftot iszik a napszámosokkal. Egyszóval minden kellett, ami sallangosan hangzik, kellett neki az arany bulla és nem kellett neki a pragmatica sanctio.

De hát ő még ugy sem kellett senkinek.

*

* *

Fogta hát magát és még följebb liczitált, szélsőbaliból republikánus lett. Elkezdte emlegetni a debreczeni országgyülést, olvasott valahol valamit a kommunismusról, fölült erre a paripára s hirdette a demagogiát tele szájjal.

De hát a fátum leleményes, arra kellett ébrednie, hogy még az elvtársai is idegenkednek tőle. A ház

három „republikánus“ tagja: Mednyánszky Árpád, Szalay Imre és az öreg Kállay Ödön idehozta ellene a szelid mérsékelt Törs Kálmánt, nehogy ilyen republikánus jőjjön be a parliamentbe.

Mindenki kétségbeesett volna e sikertelenségen s visszavonult volna, csak Bakai nem. Az ő fortepianóján volt még egy ötödik billentyü is.

*

* *

Megnyomta azt is.

Ott volt előtte az iparos-osztály, kivált Szegeden nagy lendületet vett mozgalma.

E mozgalom üdvös volt, mert az ország által kijelölt irányban indult.

Nemzeti törekvések tükröződtek vissza a szegedi iparosok nyüzsgésében.

Egyesültek, hogy tömörülve legyenek s az egyesülés czélja saját iparérdekeik kiismerése volt: mert csak ha ösmerik, akkor juttathatják azokat érvényre.

S e nagy nemes eszme, mely kiváltképen itt ápoltatott Szegeden, mely betölti a mühelyeket, mely kihangzott a pöröly és kalapács ütésekből, mely majdan forrásává lehetett egy nemzet jólétének, e nagy eszme alá lett aknázva.

Bakai ur a politika puskaporát csempészte be a mühelyekbe s elméje kohaján addig csiholt, mig szikrát kapott s légberöpült a valóságos czél; csak a füstje maradt meg, hogy osztály mozgalomban lyukadjon ki.

A gondolkozó emberek a fejeiket csóválták.

Hát hitte azt valaki, mikor az iparos érdekek gyámolitását tüzte ki zászlójára ország, kormány, hogy az iparosok abban fogják látni az ipar haladását, ha ő k intézik a közügyeket?

Bizony senkisem; mint ahogy mi most nem gondolunk arra, hogy gróf Apponyi Albert vegyen mértéket a kabátunkra.

Nagy tévedés ez, nagy eszmezavar ami a szegedi iparos köröket betölti. Nekik, kiknek annyira szivükön feküsznek az iparérdekek, nem sugta meg valami, hogy azokat veszélyeztetik, ha az iparérdekek köpenyegébe békát csusztatnak be?

Mert azt a köpönyeget aztán ki is porolhatja a rászedett ország, hogy valahogy ne legyen többé béka benne.

És kiszedte rá az országot?

Az iparosok?

Nem.

Az iparosokat szedte rá Bakai.

*
*   *

Lassan, észrevétlenül közeledett hozzájuk, mint a kigyó. Legelőbb is elforditá őket természetes vezéreiktől, majd elforditá őket azon utról, amelyen eddig haladtak.

Programmjában kimondta, hogy ellensége mindenféle arisztokracziának, még az észarisztokracziának is.

Éljen az esztelenség!

S az iparosok visszamondták:

Igaz! Éljen Bakai!

*
*   *

Meg lett az, amire vágyott, bejutott a törvényhozásba s hogy ő oda bejusson, meghurczolva kellett oda löketni a veszedelmes mozgalmak lajstromába ama czélnak, mely az ipar gyámolitásában kulminált, s mely ott ragyogott jobbról, balról, minden zászlón.

Az ötödik billentyü megnyomása használt tehát Bakainak, hanem ártott az iparosoknak és Szegednek, mert annak az ötödik billentyünek olyan volt a rugója, hogy kipattantotta az osztályok szerinti sorakozást.

*
*   *

Ily viszonyokat talált Szegeden Tisza Lajos. Az intelligentia szétszakadva, saját egyéni érdekei szerint csoportosul. Egy része, kivált az ügyvédek majd a néppel, majd az iparosokkal tartanak, amint ebből vagy abból az osztályból nyerik klienseiket, sőt maga a főispán mind a kettővel kokettirozik egyszerre.

Sehol a világon nem találhatni elkényeztetebb alsó osztályokat, mint itt, s sehol erőtelenebb, elnyomottabb intelligentiát. A tekintélyek kora itt járt csak le igazán, mert nincs egyetlen olyan kiváló személy, ki csak öt biztos követőre számithatna valamely politikai vagy társadalmi actiónál, csak azért, mert Ő áll az actió élén. Az egyéniség sulya elvész; s enélkül az erő nélkül nem képzelhető egészséges élet, de még kevésbé mozgalom.

Az intelligentia nem párt, hanem csak néhány apró klikk, melyek örökké váltakoznak, az iparosság, és a nép ellenben egyletekben és népkörökben egészszé tömörödik, az egyesülés bizalommal és erővel tölti el, s ő tudja, érzi ezt, s nem akar osztozkodni a hatalomban, nem akarja magát vezettetni engedni, hanem magához ragadja a vezérszerepet.

Ily viszonyok mellett nehéz volt a Tisza Lajos szerepe. Az adott hamis helyzetek közt minő álláspontot foglaljon, hova csatlakozzék, kinek kedvezzen, vagy ha kedvezni nem akar, miként egyeztesse össze az ellentétes érdekeket?

Tisza hirtelen kiismerte a helyzetet. Bevonult a Zsótér házba, hermetice elzárta magát mind a három osztály elől s csak az ablaküvegen keresztül nézett le a nagy chaosba.

*
*   *

Különben is szomoru traditiói voltak a királyi komisszáriusságnak Szegeden . . . Mint valami fekete árnyék, ugy huzódott itt át az emlékezeteken Ráday.

A királyi biztosról intézkedő törvény, habár nem függesztette is föl a municipium és tisztviselőinek ha-

táskörét, de mégis ugy bánt el azzal, mintha mondaná: „félre bokor, erdő jött helyetted."

Csupán maga a municipium első hivatalnoka: Dáni főispán maradt meg önérzetesnek, kevélyen mutatva rá a törvény egyetlen paragrafusára:

— „Ebben gyökeredzik az én hatásköröm."

S ez a paragrafus azt tartalmazta:

„*a főispán ezekben és ezekben a dolgokban a királyi biztossal egyetértőleg, illetőleg annak utasitása szerint jár el.*"

Minden hatalom Tiszánál öszpontosult. S amint végig tekintett a Zsótér-ház első emeleti ablakaiból a messze nyuló romokkal tarkitott város fölött, lelkét XIV. Lajos kevélysége ringathatta.

A legelső impressió az volt, hogy vagy Tisza Lajos fog érdemtelennek bizonyulni állására, vagy Szeged városa lesz érdemetlen Tiszára, mert Tisza Lajosnak kétszer könnyebb volt nagy hibákat elkövetni mint másnak, azért, mert a Kálmán testvére, de kétszer nehezebb volt Szeged elismerését kivivni mint másnak, azért, mert a Kálmán testvére.

De a legelső impressió csak a körülmények számbavetése volt s az is csak hozzávetőleges; az idő kivetközteti alakjukból még a számokat is, s az eredmény letörli mint a szivacs a találgatásokat.

Szeged akkor nagyon beteg volt. S senki sem türelmetlenebb mint a beteg. Felhők látása gyötri, erdők zugása ingerli, a levegő fojtogatja. S bármelyik oldalán fekszik, mindig a másikon volna jobb.

Tisza Lajost nem fogadták melegen. Mintha valami daemonok ingerelték volna a közvéleményt, az mérges kezdett lenni rá. Aggodalmak keltek, panaszok támadtak. Miért? Honnan? Senki sem tudta, s mégis mindenki érezte.

Csoda-e tehát ha a viszonyok által megbénitva, terv és a lángelme csodaereje nélkül nehéz volt a kezdet, nem lett nagy conceptiójú a rekonstructió, sőt alapjában elhibázott lőn egyoldalusága miatt.

De eltekintve ezen egyoldaluságtól (mely sok részben épen talán a viszonyokban talál ha nem is mentséget, de legalább magyarázatot) azon szükebb határok közt, melyekben a Tisza látköre és ereje kitüzte a törekvések főpontjait, egy sok tekintetben sikerült munkálkodást kell constatálni.

Ha nincsenek is megvalósulva a fényes álmok, izgatott agyvelők csodálatos visiói egy tündérszépségü uj Párisról, Szeged létele biztositva van.

Nagy föladat volt s teljesitése nem oly könnyü, mint hinni lehetne.

Az Aladin csodalámpája kis szerepet játszott itt. Bár néha-néha megnyomta rugóit annak is s midőn Pauler igazságügyér egy csomó indok kiséretében mult év október 15-ére visszatelepithetlennek nyilvánitotta a törvényszéket, Tisza Lajos hatalma egész erejével irta vissza a miniszternek: „a fölhozott okok közül egyet sem találtam olyannak, mely arra késztetne, hogy határozatomhoz ne ragaszkodjam.“ S a miniszternek engedni kellett.

De nem csak a miniszterelnöktől kölcsönzött hatalom ügyes fölhasználása támogatta Tisza Lajost sikereiben, hanem személyes tulajdonai szerezték azt meg neki.

Ugy tünik ő fel mint az orvos, ki mérges, kártékony füvekből főzi a legjobb mediczinákat. Excentrikus eszközöket használt föl czéljaihoz.

Aristokratikus légkört teremtett maga körül itt a demokráczia fészkében. Ugy akarta meghóditani az embereket, hogy távol tartá magát tőlük.

Siket volt minden panasz előtt, hogy igazságos lehessen. S megorvosolt minden panaszt.

Soha sem igért semmit. S többet teljesitett, mint amennyit elhittünk volna neki, ha igéri.

Harczot folytatott ellenünk — hogy mindenkit legyőzzön — a mi számunkra.

*
*   *

Hajthatatlan volt, szivós maradt, tetteit a tapintat vezette, s még azok is, amelyeket kezdetléges alakjukban ellehetett itélni, félremagyarázni, mind egy közös pontban, Szeged érdekeinek keresésében futnak össze, s megvilágitják az ő egyéniségét s összes törekvéseire a tehetség, erő és nemes gondolkodás bélyegét nyomják rá.

Körülbelül lejárt ember volt már. Mint miniszter kevés nyomát hagyta müködésének. Lefutott pályáján nem látszottak oroszlány nyomok. Az ország nem ismerhette egyébként mint közönséges nagy urnak, aki a felszinen uszik. Nem kapott tőle nagy dolgokat, de nem is várt, sem most, sem jövőre.

S most ime az történt vele, ami Ornan lovaggal, aki fényes királyi udvaroknál kereste a Dicsőséget, mig végre kifáradva, eltikkadva igénytelen kunyhóban találta meg parasztleányka képiben. Egyszerü fehér kötény volt rajta, s mezei virágot tartott kezében . . .

*

* *

Megérdemli e dicsőséget, mert energia, fáradhatlanság, türelem, hatalmas kinyomata az önállóságnak, az önmegtagadás és mérséklet félreismerhetetlen ereje, kell hogy diadalnak magja legyen.

Szépen jellemzi Tisza Lajost, hogy midőn a Polczner-féle közgyülési felirat következtében confliktus támadt közte s a város között, s azt tanácsolták neki barátjai, hogy függeszsze föl a köztörvényhatóságot, igy szólott:

— Ez bizonyára könnyebbségére szolgálna a mi feladatunknak: de ha én hozzá nyulnék mint alkotmányos ember a város autonomiájához, azt csakis indokolással tehetném, s ebben az indokolásban kénytelen volnék, hogy magamnak igazságot szerezzek az ország előtt, Szegedet eláztatni. S én inkább türök, hogy sem Szeged jó hire szenvedjen csorbát.

E sok helyütt kitündöklő nemes gondolkozásmód

szerezte meg számára a jobbak tiszteletét, s e tisztelet volt legnagyobb garantiája az elért sikernek, ez fedte be fényével azon nagy árnyékot, melyet az ujjáalkotási mü elhanyagolt oldala vet.

*

* *

De szóljunk erről az oldalról már egyszer bővebben, hogy megértse az olvasó, hol követte el a hibát azon férfiu, ki a részletekben circumspektus tudott lenni.

Mutassuk ki, hol tévedett s miben, mert hiába, rendszerint csak a lángelmének vannak tökéletes alkotásai.

S Tisza nem lángelme. Müve azonban mégis könnyen sikerülhetett volna teljesen; azon ambitió, mely benne buzog, rásegitette volna, ha nem vegyül abba a h i u s á g b ó l is sok, s ha nem a felületességet keresi és nem szalad a k ü l s ő s i k e r árnyéka után.

Mikor kezébe vette az ujjáalkotás ügyét, érezte, hogy nagy eszközökkel rendelkezik. S ez eszközöket fölhasználta mind; többet tett mind amennyit várnunk lehetett.

De az alap, a kiindulási pont helytelen.

Ugy tett, mint a hadvezér, ki a harcztéri bulletinok kedvéért vivja az ütközetet. Megnyerte a csatát, mindenkép megnyerte volna, de hogy nagyobb bravourral győzhessen, oda dobta martalékul az embereket. Mert jól esik neki, hogy a hadibulletinben fényesebb siker lesz konstatálva.

Tisza is várost akart itt épiteni, magas falakat, amik nagy eredményeknek fognak látszani.

Potemkin városa lesz — de a tyukhus nélkül a lakosok asztalán.

*

* *

Igy rekonstruál Tisza Lajos, lehet tudva, lehet nem tudva.

Ő ugy gondolja, magas falak, imponáló háztömbök hirdessék, hogy ő itt járt. Ha ő arról álmodott,

hogy ezernyi kémény felhőkbe kapaszkodó füstje rajzolja le ködbetükkel a Tisza nevet, arra elfelejtett gondolni, hogy ahonnan ered az a füst, azt a tüzhelyet koldusok ülik ott ben majd körül.

Látszatra, hatásra van számitva a rekonstrukczió. Mert hogy jól vannak e lakva az emberek, van e valami bajuk vagy nincs, azt ugy sem lehet meglátni. Vagy ha lehet, ki gondolna azzal, mennyire járult e jóléthez a királyi biztos?

Olyan rekonstrukczió kellett hát, amit a szem azonnal észrevegyen, hogy Tisza Lajos is azonnal kivegye a magáét a dicsőségből.

S ezért van elhibázva az ujjá alkotás müve sarkalatosan. El van hibázva, mert erőltetett város fog épülni s a rendszeres fejlődés helyett szükségszerüen a hanyatlás lejtőjére hág.

Régi magyar szokás: mutatni és mindenáron mutatni. Ez csillog ki itt is. A könyöradományok épitő anyagokban való kiosztása, az épitkezési kölcsön s az épitkezésre való forceirozás annyi meg annyi mesterkélt neme, mind a jelzett czél felé gravitál.

Igaz, hogy Tisza intenczióit indokolni is jól lehet.

Mert ha itt nagy város lesz — ugy okoskodtak fönn a Zsótér házban — majd csak kerül abba lakó is. S aki ide kerül, legyen akámilyen nemzetiségü, itt ugyan magyarrá válik.

Tisza Lajos reményeinek vitorláit egész odáig feszitette ki, mig Szegednek százezer lakója lesz. Képzelete e pontnál pihen s mulat édesdeden. Nem ok nélkül, mert tagadhatlan, hogy önállóvá csak akkor válik egy város, ha lakossága fölül van a százezren. Azon innen kiskoru s a continensen észre sem veszik, azontul pedig már egészen a maga ura. A világpiaczon neve van és hitele.

De ha az érem megforditott oldalát nézzük, ott viszont azt kell látnunk, hogy az épitkezés forceiro-

zása oly pangást és krachot fog előidézni, s anynyira ledevalválja azon házak értékét is amelyek megmaradtak, hogy az egy uj katastrofa lesz megint.

Ez elszegényités nyomán lehet, egy nagy kereskedelmi város virágzása indul meg majdan, de az elszegényitett elemek — Szeged mostani lakosai lesznek.

*

* *

Egy felvidéki megyében történt, hogy a rémuralmat gyakorló Deákpárt teljes diadalokat akarván produkálni, az egyetlen ellenzéki (Tiszapárti) képviselőjelöltnek elfogatását határozta el egy értekezleten. A szolgabiró egy fiatal ambicziosus tudós, kire az elfogatás bizatott, ahelyett, hogy azt szó nélkül elfogadta volna, hosszabb beszédben kezdé fejtegetni, valjon helyes-e az elfogatás, vagy sem.

„Mert uraim — ugymond — minden dolognak két vége van“ . . .

„Elhiszem öcsém! — kiáltott bele a hatalmas megyei urak közül valamelyik — hanem akkor nem is leszel soha vicispán.“

Nem is lett, de még szolgabiró sem. A követjelölt pedig rab lett a választásokig.

E hatalmas megyei olygarchák egyikét látom minduntalan Tisza Lajosban.

Az a légáramlat van itt is, ami ott a megyeház márvány termeiben csapkodta az ajtókat. Itt is csak egy oldalát látják szándékosan a dolgoknak.

*

* *

Pedig a rekonstrukcziónak csakugyan k é t o l d a l a volt.

A nép, az egyének, akikért igen kevés történt, akiknek a kedvezményt is ugy nyujtották, hogy alig volt benne köszönet, s a város a „köz“, amelyért

viszont több történt, mint amennyi elég hogy harmoniába legyen a másik tényezővel.

S az is, mi a közösért történik, mindig az egyének vállára nehezül, azon egyénekre, akik a közösben mindenüket elvesztették, de most csak nagy nehezen fognak nyerni valamit a közösben valamikor.

Az ideiglenes épitkezések — e költséges hidak a nyomorusághoz — többet ártottak mint amennyit érnek a nyujtott kedvezmények; a kisajátitások és segély-kiosztások későre maradása, a kölcsön megnehezitése mind az egyesek kárára esik erősebben mint a közre. Sőt mindezek a köznek való kedvezés miatt történtek igy.

. . . .

Kétséget nem szenved, hogy Tiszának a város, a jövő felé illett graviválni — de nem oly aránytalanul nagy mértékben, mert nemcsak a hatezer rombadőlt ház értetődik a rekonstrukczió alatt, hanem a végpusztulásra jutott hetvenezer magyar is.

Azok a házak nem fognak magyarul megszólalni.

Ez a hetvenezer ember beszél és érez magyarul: ezt kell vala megmentenie az elpusztulás és szétszélyedéstől.

Francziaországban vagy egyebütt, hol egy nemzetiség van s hol egy elpusztult lakosságot hasonló ajku lakosság vált föl, bár szorosan ott sem lenne humanus, mindamellett megengedhetőbb az ilyen irány, mert ott csak annyi egy város uj benépesitése, mintha valakinek az előbbi foga helyett egy másik nő: de itt nem lett volna szabad elhanyagolni a lakosokat, mert a mostani lakosok a város — az a város, amelyért áldozatot hozni érdemes az országnak.

„A jövőnek dolgozunk“ — szokta mondani Tisza Lajos.

Ám husz huszonöt év mulva tán érezni fogja az

ipar, a kereskedelem, sőt még a mezőgazdaság is a közösnek tett nagymérvű befektetések áldásait. S ezáltal érezni fogják az egyesek.

Meglehet — de minek a fű már, ha a bárányok kivesztek? . . .

*

* *

Mindezek tekintetbe vételével lehet-e sikerültnek mondani a rekonstrukcziót?

De lehet-e valjon elitélni?

Lett volna-e méltányos kulcs, mely szerint a lakosság is rekonstruáltassék, s e kulcs, bármilyen legyen is, keresztülvihető lett volna-e a chaotikus zavarban, melyet Tisza Szegeden talált s mely az osztályok természetellenes álláspontjában fekszik?

A „demokraczia városa", mint ahogy Szeged magát szereti neveztetni, nem valami dicséretes titulus.

Ha az államban szögletes minden anachronismus, szögletes az is, ami korai.

Ami Szegeden demokracziának látszik, az csak az arisztokratismus parodiája.

Az emberek önként érzik meg természetszerű szükségét a vezetőknek, az arisztokracziából, s mert benne van e szükség a vérben, kipattan az ott magától.

S e pattanások nagyon aggasztók, mert mérgesek.

Elvetik a kiváltságos osztályt a szegediek s mindjárt teremtenek egy másikat az iparosokban.

Azért, mert valaki kézi munkával keresi a kenyeret, lehet az államnak olyan tisztességes tagja, mint a többi, de nem birhat kiváltságokkal. Mert nem az a demokraczia, hogy egy osztálytól a másikhoz jusson a hatalom, hanem hogy valamennyi között eloszoljék.

Itt Szegeden pedig akként magyaráztatik az ipar emelés, hogy az iparosok hatalma, befolyása növekedjék a közügyekben, a politikában — amikhez nekik mint iparosoknak a saját speciális kérdéseiket kivéve semmi közük.

A közügyeket vezessék az összesség megbizásából azok, akik azt a mesterséget tanulták.

*
* *

Nem apró dolog ez amiről most szólok, mert itt ötezer magyar iparüző van egy csomóban, messze tulhaladva az inteligenczia számát, tehát Szeged az irányadó a magyar iparos osztály jövő fejlődésére nézve is, nem Budapest, hol az egyesülési szellem is kisebb s hol az iparos osztályok folytonos váltakozási processusa nagyban hátráltatja a tömörülést, de ami iparos élet van is, az idegen jelleget ölt fel. Itt az anyafészek. Aminő bélyeg nyomódik itt ez osztályra, olyan lesz az mindenütt a magyar városokban.

S itt bizony nagyon veszedelmes tulajdonokat vesz föl az iparos élet.

Eddig még nem merte nekik megmondani senki. Mert ez az osztály az, melyet fölülről dédelget a kormány, engedve a divatos jelszónak „emeljük az ipart“ s magát és a világot akként ámitva, hogy mert az ipar emeléséhez nincs elég esze, s tán ereje sem, az iparosokat gügyölgeti.

Itthon pedig az iparos osztály mert tömörült, s mert ferde látköre ábrándokat és hiu czélokat mutogat neki, magához ragadta a hatalmat a közügyekben s mindenkor ha alkalma nyilik siet azzal ferde irányban élni, itthon tehát szükségképen ugy tekintik mint hatalmi tényezőt s mint ilyennel paktál vele főispán, politikai párt s mindenki aki boldogulni akar.

Hibáit legyezgetik, hiuságainak, álérdekeinek hizelegnek — s ezzel folyton jobban széditik el fe-

jét, növesztik hatalmát, mely végre is az ő saját nyakát fogja szegni, s egyre mélyebben rántják a hinárba.

És soká nem akadt ember, aki megmondaná nekik hogy észre téritse:

„A ti föladatotok a munka, nem a kormányzás és uralkodás. Mihelyt uralkodni akartok, ellenségeivé váltok a hazának, mely hasznos polgárokat remélt belőletek. Ha demokracziát akartok, ott az intelligencziát illeti az uralkodás; az elmét a gondolkozás, a kezeket a munka.

Elmondtam nézetemet, bár tenné azt nyomatékossá az igazság, — mert nem kivánom hogy jósszavam beteljesedjék, de bizton tudom, hogy ha az iparos mozgalmak a szegedi iránylatban fognak fejlődni (s minden azt mutatja hogy ugy fognak) nem sokára megjön az idő, hogy ország kormánya s a nemzet jobb fiai, kik e mozgalmat meginditották, ellene fordulnak, hogy azt az államfejlődés veszedelmes fattyuhajtásaként gyökerestől kitépjék.

. . . .

Hogy pedig ez igy van Szegeden, annak az intelligenczia gyámoltalansága az oka. Mert minden eső sarat csinál, ép ahogy minden fejlődő mozgalom s igy az iparmozgalom is mig teljesen kiforrná magát, hibákban leledzik, de ezeket elnyesegetni az intelligenczia dolga lenne s annak róható föl mulasztásul a mai iparos-uralom, mely immár a hatalom feje fölé nőtt, s melyet az iparos-egyletek derék és higgadt vezetői Rainer Ferencz, Lemle Miklós, Schütz Antal sem birhatnak helyes mederben tartani, mert a nem szabályozott erő most már fölülhaladja a vezérek ellenállási képességét, s gáttalanul vágja a medret — mely a lendületet vett magyar iparnak is sirja lehet.

Tisza Lajos azonnal észrevette ezeket amint idejött, s vajjon lehet e hibáztatni, hogy a nagy feladat

mellett, mely vállaira nehezült, nem kivánt belebocsátkozni a szétzüllött köz- és társadalmi élet rekonstrukcziójába is?

Szép feladat lett volna az, s elengedhetlen föltétele egy igazi minden irányban kiterjeszkedő rekonstrukcziónak, s neki módja lett volna hozzá, mert bir az amalgamizálás erejével és tehetséggel: irányt adni a társadalomnak, tartani a gyeplőt, egyesiteni az erőket, kiirtani a hibákat, s összehozni azt a testet, amely az uralkodást átvegye utána s magát erre mintegy előkészitse, s mely mint erre prognostikált tényező, nemzedékről nemzedékre önönmagától foglaljon el minden talpalatnyit, mihelyt üresen marad.

Provincziális városnak nagy jövője csak igy lehet. A köz- és társadalmi életet ha a consolidált „Erő“ vezeti és nem a „Véletlen.“

*

*   *

Tisza azonban vagy nem tartotta föladatának vagy restelt a darázsfészekbe nyulni, hol lehet semmire sem megy, s még koczkáztatja azon sikereket is, melyeket igy elért, — tultekintett tehát az embereken, hagyott mindent és mindenkit a maga utján, nem avatkozott semmibe, bezárkozott a saját udvarával minden benyomás elől, sem rontani sem javitani nem akarva, s csak akként tekinti az embereket és viszonyokat amint és amenyiben azok terveivel összefüggésben állanak.

Előtte egy szebb, egy másik, egy uj Szeged képe áll, a jelenlegi embereket ugy veszi, mint ha azok is olyanok volnának, mint az ideiglenes épületek.

A Böresök mozgalom nem alterálja, még élczet sem csinál rá. Mi köze hozzá? Hisz az is még a régi Szegedé!

Sőt ott is, hol okvetlenül intézkednie kellene, azon hatáskörben, melyet a belügyminiszter külön

reá ruházott, ott is mesterségesen odáz el magától minden alkalmat, mintha restelne viszonyaink azon részébe benyulni, melyek nem érintik a rekonstrukcziót.

Ideges mint az arisztokrata Lassalle, mikor egy munkás kezét kelle megfognia, hogy azt vezesse . . .

Senkit sem ösmer, és ösmerni nem akar.

Ebédjeire a deputácziókat invitálja, és „alkalomszerüség“ nélkül senkit. Megszeretni nem tudott senkit, s mutatni sem akarja hogy megszeretett valakit.

Ugy tünik föl előttem, hogy egy hasonlattal éljek, mint aki egy szállást akar fényesen berendezni s ha elképzeli lelkében minő szép lesz az, szinte kéjeleg a látványban, hogy most még mennyi benne a lom.

*

* *

Nehéz eldönteni, hogy kishitüség volt-e Tiszában, elhanyagolni a társadalom és a közélet regenerálását s szemmelláthatólag megvonni az ország intencziójával szemben a jelenlegi lakosoktól a köz javára a competens kedvezményeket, vagy egyszerüen — előrelátáson alapuló okosság?

Mert kérdés, hogy a jelenlegi egészségtelen közviszonyok mellett, midőn lelketlen és értelmetlen agitátorok hintik a konkolyt az osztályok közé, midőn az inteligenczia háttérbe szorulva, a közgyülés és a közigazgatási tisztviselők megbénitva demagog és mindenféle befolyásoktól, nem képesek átgondolt, tervszerü müködésre, hanem esetről esetre való életfentartási politikát követnek, gyakran a legnagyobb kárára a városnak — nagy kérdés mondom, hogy az örök vacillálás közt tehetetlenségbe sülyedt hivatalos elemek mellett nem e veszett volna kárba teljesen minden garas, mely az egyesek fölsegitése utján adatik át a természetszerü fejlődés számára?

Ha keltek ilyen aggodalmak Tiszában, — akkor lehet ő látott csak jól.

S hogy igazságtalan volt — a jövő kedveért: a mai nemzedék boszankodhatik fölötte, de el nem itélhetie miatt.

Én pedig csak azt jegyzem meg, hogy ez esetben jelleméből ki nem magyanázhatom tettét.

Ő, a scrupulosus ember, hogyan tudott ily merész lenni?

Mert olyat tett, amiben a jövő nem igazolhatja.

Tette indokát éles szem láthatja csak, de az sem bizonyos benne ha helyes-e?

S nem lehet soha azzá.

Nem lehet bizonyossá még ő maga sem.

*

* *

Tán nagyon széles mederben, s komolyan irtam meg a füzet e fejezetét, mely Tisza photografiája helyett inkább a helyzet képének ütött ki: hanem elvégre is a teremtett állapotok az a tükör, amely őt leghivebben mutatja. S ezzel nem a czéltól távoztam.

Tisza Lajos ideges ember, sok tekintetben kicsinyes, és minden apróság boszantja.

— Sehogy sem birom — panaszolja egyszer Horváth Gyula — a királyi biztost kigyógyitni abból a hibájából, hogy a helybeli lapokra is hallgat.

S ime az történt, hogy épen Horváth Gyula volt az első, ki a legjobban elérzékenyült az első szóra, mely nyomtatott betükkel ellene irányult.

De ez nem vált szégyenére sem Horváth Gyulának, s még kevésbé válik Tisza Lajosnak, kinek épen a részletek a force-a, s apróságokból csinál alkotásokat, mig ellenben a geniék alkotásaikat, mely agyukból kipattant, odadobják nagy vonásokban, hogy dolgozza ki a részleteket más.

Aki a kicsinységekből épit mozaikszerüen, épen olyan nagy lehet, mint a genie, mert nagy emberek mértéke — alkotásaik.

Az az egy azonban bizonyos, hogy aki a kicsiségekből épit, annak nem szabad azokat kicsinyleni; az egyes tégladarabokat, a homokszemeket is tekintetbe kell vennie.

S ez Tisza Lajosnak a legszebb tulajdona.

Az ő kicsinyessége az ő nagysága.

*

*   *

A váracs megszerzése, az állandó hid, a rakpart, a kölcsön, a körtöltés, mindmegannyi nagy előny kivivása, nem jellemzik őt annyira, mint azon hangyaszerü türelem, melylyel például messziről kerülgeti s fokról-fokra elősegiti a Somogyi-könyvtár megszerzését és a percsórai ügy végmegoldását. Oly lassan, oly szivóssággal és oly észrevétlenül őrölte le az akadályokat, mint a szu . . . az övéit.

Mikor ezen utóbbi kérdés már annyira acut lett, hogy a kiegyezkedés majdnem lehetetlenné válik, egyszerre megkerülik a grófot arról az oldalról, ahol legkevésbé gondolta s megtalálják lassan tapogatózva az utat — s z i v é h e z.

A királyi biztos mellett Horváth Gyuláé az érdem, ők ketten semmisitették meg „Szeged tengeri kigyóját“, mely ugy volt épen körül tekerődzve Szeged életfáján, mint ahogy az öreg Aeskulap apó botján szokott lenni, a patikák czimertábláin.

De lehetetlen itt ki nem emelni magát a fiatal Pallavicini Sándor őrgrófot is, ki a jogaira büszke főur volt, amig jogokról beszéltek s menten hazafi lett, mihelyt ezt a hurt érintették. Igazi magyar embernek bizonyult, ki „jussait nem hagyja, de ha vele bánni tudnak, az ingét is odaadja.“

Vele pedig nehéz volt bánni tudni, kit olyan hatalmas cerberus őriz, mint Radenich János: az uradalom nagyeszü igazgatója.

Hanem attól a könytül, melyet a király „itt“

hullatott, még a cerberusok is szelid kezes bárányokká változnak . . .

Ez az a viz, — mondaná Komjáthy — melynek mégis nagyobb ereje vagyon a bornál.

*
* *

Az olvasók csodálkozni fognak, hogy miért nem irtam Tisza Lajosról karrikaturát, amint azt e füzet természete megköveteli, de megvallom, bár az nekem könnyebb lett volna, nem tartottam a jóizléssel megférőnek, hogy őt, aki a rekonstrukcziót annyira komolyan vette, én, hacsak tréfából is, ne vegyem komolyan.

Mert bizony nagy megerőltetés kell ahhoz, hogy egy ember, aki az Indiákon járt, aki a turfokat taposta, és a női boudoirokban lejtegetett, most két álló esztendeig otthon hagyja a veres frakkot és a Jankovich Miklós nagy csizmái nyomára lépkedjen, utána nézve minden talyicska földnek, melyet a védgátakra töltenek, vigyázva minden egykedvü vállrángatást, küzdve közönynyel, sokszor roszakarattal, ültessen és gyomláljon — másoknak.

Az ellenzékeskedési viszketegnek is van határa, s ha nagy hibákat találni is müködésében, azt el kell ismerni, hogy ő azokat nagyrészt elakarta kerülni s hogy érdemei erősen alányomják a serpenyőt.

Scrupulozus természete oka a lassuságnak s a lassuság azon megbénitő hatásának, mely minden irányban érezhető.

De épen scrupulozitása eredményezte a rekonstrukczió egyes phasisainak sikerült megoldását is, mert lelkiismeretes gondosság, bizonyos öszhangzat és arányosság jellemez mindent, ami történt s ami történik, még a (bizony elég kicsiny) munkaerő felosztásánál is, mintegy kiérezzük a rendszerességet, az emberismeretet és az egyéniségek tanulmányozását.

A nép nyelvét tudó Komjáthyt a kisajátitási bizottsághoz teszi Tisza Lajos.

Az erélyes Jankovichot a végrehajtásokhoz.

A szelid Szlubát a könyöradományokhoz.

Horváth Gyulát pedig gondosan megóvja a személyi ügyektől, hol az elkoptathatná azon nymbust, amelyre szüksége van nagyobb dolgok kivitelében.

Mit is birna tenni Horváth Gyula ott, hol mindenki kedvezményt akar, ő, ki mindenkinek kedvezni akar, s kit „a királyi biztosság jó szivé“-nek nevezett el a nép, e czimmel nyujtva neki koszorunál szebb elismerést.

S mert „csupa sziv“, Tisza felösmerte, hogy csupán észnek lehet használni.

*

* *

Ezekben mondtam el fölületesen és általánosságban, ami Tiszáról s vele kapcsolatosan tollamban volt.

Összes érdemem az, hogy igyekeztem igazságos lenni.

De talán csakis igyekeztem.

Mert némelyek megitélésében és fölfogásában félrevezethetett az ellenzéki pártállás, némelyekben ismét félrevezethetett a simpathia, a magyar gentry e még hatalmasnak maradt dynastája iránt, ki bátyjával együtt itt áll még, s midőn az egész osztály pusztulóban van, még sem az arisztokracziára támaszkodik, hanem erejével még egy utolsó fényt vet azokra bucsuzóul, kik lemondtak a csillogásról, hogy élhessenek, s kik meghalnak, mert nem csilloghatnak.

Mikor a mécs lángja utolsót, nagyot lobban és kialszik örökre! . . .

Ez a láng a Tisza-aera. Még egyszer kezébe veszi a Tiszák révén a hatalom gyeplőjét a közép nemesség, a „hajdani nemzet.“ Beül az államméltóságokba, főispáni székekbe, . . . de tagjai lankadtak,

lépései bizonytalanok s a rá vetett sugarak nem melegitik többé, csak szurják . . .

Érzi már maga is, hogy ez a bágyadt fény a ravatalhoz kiséri s annak az utolsó pompájába megyen át.

. . . .

A gentry el fog enyészni a Tiszák hatalmával együtt, Kálmán politikai müködését fölváltják jobbak vagy rosszabbak, csak a történelem őrzi meg az időnek s az idő elhalaványitja.

De a Tisza Lajos jelen müve megmarad, és beszélni fog sokáig sokat.

S amit beszélni fog, az lesz az igaz, — nem pedig az, amit én mondtam.

KOMJÁTHY MINT KÖLTÖ.

(Vagyis fecsegés a „Szeged veszedelmé“-ről.)

Komjáthy Béla nagyon sok oldalu ember, daczára, hogy olyan gömbölyü, miszerint tán oldala sincsen.

Majd ugy bukkan föl, mint hires kriminálista, majd mint szélsőbali vezérszónok, ismerjük mint hirhedt toasztirozót, szeretjük mint elmés társalgót és haragszunk rá, amiért tulsimolékony a kormánypártiakhoz.

Pedig talán azért simul a kormánypártiakhoz, mert paszionátus kriminálista, s azért jó toasztirozó, mert szélsőbali vezérszónok.

Pártfelei féltik, hogy mamelukká lesz. Féltik, mert szeretik. Szeretik, de nem ismerik, mert ha ismernék, nem féltenék. Komjáthy Béla nemcsak pártvezér, kriminálista, tajtékpipa és régiség gyüjtő, nemcsak firtli és demokrata egyszerre, ő sokkal több még ennél: ő humorista.

Nagy magaslat ez, ahova más halandónak nem lehet följutni, s olyan magaslat, ahonnan nem lehet leszédülni. Mert a humorista mindent és mindenkit lát. Látja nevetségesnek az isteneket, szánakozólag mosolyog a saját bálványai fölött, nincs előtte nagyság és kicsiség, komikum előtte a királyi korona, és bearanyozza a hitvány cserepet, amit az utszélen megpillant.

Az ember föl nem veheti a lapokat, hogy a

Komjáthy nevét bennük ne lássa, ma sekundáns, segédkezik egy ember agyonlövetése mellett gavallér szempontból, holnap már mint hirlapiró dörgelmes czikkekben ostorozza a társadalmi bajokat. Mindig más-más ruhában látjuk, s minden ruha ráillik: rokonszenvesen néz ki mindenikben.

De azért mint költőt senki sem ismeri. Nos én ebben a pozituréban mutatom be. Kijelölve helyét a Parnaszuson.

Ott a menyekben is két hely jut neki, mint ahogy itt a földön két napidij.

Költői vena tekintetében közvetlen Tatár Péter és Sréter Kálmán mellett áll a Parnaszus legalján, de humor és jó izü nyelvezet dolgában oly magas hely illeti, mintha igazi iró lenne.

Pedig csak naturalista: a természet vadvirága ő, olyan virága, amelynek se illata, se szine, csak tövisei. De ezek a tövisek érdekesek.

Adjunk közülök összevissza nehányat, mint a hogy ő szokta megirni összevissza; amikor eszébe jut odafirkantja az ötleteit apró papirszeletekre, falakra, az étterem márvány asztalaira, sőt hely hiányában, ha valakit megfoghat, utközben czeruzával az inge manchettájára is oda teremti a rimet.

De éles elméjének e jóizü forgácsai és tréfái elhányódnak, elvesznek, mint a sirból kisérteni járó sziporkái az elfogyott táblabirói életnek és passzióknak.

Komjáthy egyéniségében a mult századot látjuk megifjodva. Azonban nem annyira ő róla akarok most szólani és egyes elszórt righmusairól, melyekkel pedig egy félköteten át lehetne kaczagtatni a nyájas olvasót.

Egy egészen helyi érdekü pasquilus tartalmát hozom a publikum elé hozzávetőlegesen, ugy, hogy ösmerni is lehessen, nem is.

Mert a „pasquilust“, mely „Szeged veszedelme“ czimet viseli, Komjáthy nem a nyilvánosságnak szánta,

egy kedélyes tréfa az egész, mely pusztán baráti körnek van szánva és pedig oly baráti körnek, hol a magyar uri élet fűszere: a tréfa, a legszélesebb határokig otthonos.

Ezért jutott nekem kényes föladat — nem abban, hogy a mintegy kétszáz strófából álló versezetet közlöm, mert azt nem közölném a fenti okokból, még ha könyvnélkül tudnám sem, s még ha a szerző megengedte volna is, itt csak is annyit engedtem meg magamnak, hogy ez egy példányban létező humorgazdag versről egy keveset beszéljek önöknek, — és még ez is kényes föladat.

A „Szeged veszedelmének“ tartalma az, hogy Szeged elpusztulván, a város fölépitésére tizenkét tanácstag érkezik és a királyi biztos szine előtt megjelenvén, kiáll a tagokból egy s jellemző sorokban vázolja: micsoda a tanács s mi a föladata. Kár, hogy e hosszabb s legérdekesebb részletet nincs módomban közölni.

Erre aztán sorba a királyi biztos elé lépkednek a tanácstagok, s mindenki maga magát mutatja be. A bemutatások közül közöljünk egyet egész terjedelmében:

Nekem te „kegyelmes“, Bakai a nevem.
Per tu vagyok veled, te pedig én velem.
Apostolaid közt én leszek a Judás
De addig gondom lesz, hogy te naponta láss.
S ha majd a napidij már nem soká járhat,
Kiegyenesitem a most görbe hátat.
De titkon akkor is hü embered leszek
Csak a „népkörökben“ leszek dühödt, veszett.
Hogyha amit mondok meg nem tartom s állom
Saját kézi munkám okozza halálom.

Egy másik tanácstag pedig (ismertetésül annyit, hogy még nem nemes ember) a következőket mondja többbi közt magárul:

Mert Szeged halála emelt engem Hozzád
Herrichnek, Lukácsnak éneklek zsolozsmát,
A város jogait bár százszor megsérted
A közgyüléseken lándzsát török érted.
Jutalmat nem kérek, — hisz tudom előre
Nem ok nélkül vagyon a kutyának — bőre.

Egy fiatal ur aki még nem képviselő, igy szól Tiszához bemutatása végén, mandátumot jelezve fáradozásai czéljának:

Példányképem Aldzsi, Végh, Boér, Ivánka,
Kik mindig ugy járták, mint bátyád kivánta.

Azután jönnek a többiek: Végh Aurel persze főispánságot akar. Tallián Béla igy szól: „szolgabiró vagyok, de alispán tojás. „Jankovich, mint idült kormánybiztos a vadászatról és a vizről mond önönmagáról sottise-okat. Csupán egyetlen tanácstag van megelégedve, s körülbelül igy kiált föl önleirásának befejezéseül:

A zsiros napidij, jó helyen van nálam
Nagy uzsorát fizet eszemért az állam.

A bemutatások végeztével Tisza Lajos veszi át a szót:

Magamról nem szólok. Ugy is fölösleges,
Mivel az ur s főnök mindig okos, jeles,
De mit is beszéljek? Tiszteljetek vakon!
Te Bakai külön szolgálsz majd a bakon stb.

Azután kiszabja a többiek teendőit is, s amint idők folytán uj tanácstagokkal szaporodik a testület, azokat már a költemény szerint a királyi biztos mutatja be a társaknak.

Egy későbben kinevezettet például ekképen:

Ha szidott is eddig . . . nem tigris ő még sem,
Most, hogy ide került, hü jobbágyom lészen.

Jégverem, melegház együtt kombinálva
Positiv, negativ összefér ő nála.

De nem követjük in infinitum a jó zamatú pasquill-t. Elég a jóból ennyi.

Ezt a keveset is itt-ott hallomásból szedegettem össze nagy ügygyel-bajjal, mert Komjáthy Béla ugy őrzi a kéziratot, mint a sárkány a tojásait.

Mert biz az a kézirat helylyel közel nagyon szélső-baloldali.

S ő az igazi meggyőződését a fiókjában tartja.

Kérdés, van-e ehhez a fiókhoz másnak is kulcsa?

Az idő majd megadja rá — a rimet.

PÁLFY.

Izgatnak a blattok, a terczek, a „léz"-ek,
Mély belátásom van, ha mély kutba nézek.

(Komjáthy: „Szeged veszedelméből.")

Pálfy Ferencz!

A legismertebb név Szegeden, — mert legtöbbször olvasható a plakátokon.

A legszeretetre méltóbb ember, — mert még soha sem bántott senkit.

A legrosszabb polgármesterek egyike, mert még soha sem bántott senkit.

Királyi tanácsos — bár még semmit sem tanácsolt a királynak.

Királyi biztosi tanácsos — amit ugy kell érteni, hogy a királyi biztos tanácsait vakon teljesiti.

Történelmi személy, de ugy jutott be a történelembe mint Bucefalus: hogy t. i. nem ő az oka.

Ugyanis annak nem ő az oka, hogy a viz elöntötte Szegedet s hogy e miatt Szeged, polgármesterestől mindenestől nevezetes lett.

*

* *

Becsületessége szinarany, jelleme aczél — hanem a többi tulajdonai azután csupa puha anyagból vannak.

Politikai hitvallásra nézve nagy royalista — de csak a kalabriásban, hol négy kell a királyokból.

Igénytelen, egyszerü, kedélyes és patriarchalis.

Az ember szeretné megcsókolni, a helyett hogy megválaszsza.

Kivált közigazgatási főnöknek, hová szivósság és erély kell.

Legnagyobb baja az, hogy mindenkiben bizik, egyetlen embert kivéve.

Az az egyetlen ember pedig ő maga.

*
* *

Csak néha-néha csillog ki akaraterélyének egy kis csücske s az egészen megszépiti.

Az utóbbi közgyülések egyikén, mikor egy szónok kissé rakonczátlankodék, megrestelte a dolgot a „helyettes“ jó öreg*) s szeliden körülnézett a teremben, megharagudott-e a szónokra valaki?

De bizony senki sem haragudott meg. A városatyák vagy szenderegtek, vagy egykedvüen törülgették az izadtságot homlokaikról és sehol sem volt található villámló szem és kifelé kapaszkodóban rendreutasitó dictió, busan lecsüggeszté hát fejét, s mert belátta, hogy valakinek mégis csak meg kell haragudnia, fel kelt s először életében élt kemény, megróvó hanggal és szavakkal.

S illett neki. A város atyák a fejüket csóválták bámulatukban:

„De iszen mégis derék ember Pálfy Ferencz!“

S ezen a napon senki sem szólitotta szokott nevén: Pálfy Ferkónak.

*
* *

Mikor a király itt járt, nem volt ideje a nagy bajok közt az üdvözlő szónoklat szövege fölött a spiritus familiarisaival konferálni, s ekkor kerültek ki, tán először, magvas, egyszerüségükben meginditó szavak szegedi szónok szájából.

*) A valóságos „jó öreg“, Dáni volt főispán, távozása óta ő vezeti a közgyülések tanácskozásait.

Talán ezektől a szavaktól csordult a király könnye.

..... Az a köny, amelyért áldja meg az isten magyarok királyát jártában keltében. Birodalma szélét Nagy Lajos ékezze, fegyvereit ülje a Mátyás hollója! ...

Bámulva láttuk, hogy Pálfy Ferkóban szónoki véna veszett el!

A Király azt jegyzé meg róla a miniszternek „Ez egy jó ember.“

. . . .

E photografiához mi még csak azt teszszük hozzá, hogy semmi egyebet sem lehet hozzá tenni.

SZLUHA ÁGOSTON.

Az én becsületes nevem Szluha Ágost,
Méltósággal tudom adni a nagyságost.

(*Komjáthy: „Szeged veszedelméről.“*)

Guszti olyan, mint aminőnek a rónát irja le jó Petőfi „csak közel ismerősei előtt veti le fátyolát.“

És mégis inkább olyan ő mint a hegy: kopár, rideg kivülről, de mélyen belsejében tüz forr.

Aki felületesen nézi, azt hinné, hogy csak bodza. és árvaleányhaj terem rajta, az is gyéren, kedvetlenül.

Hanem aki annak a tüznek érezte már kisugárzását — az jól tudja, hogy az a hegy nem végig agyag.

*
*　　　*

Könnyebb azonban Szluha azon tuljdonságairól irni, amelyekkel nem bir, mint azokról, amelyekkel bir.

Mert igen kevés tulajdonsága van, de ami van, többnyire jó.

Zárkózott és mégis nyilt, phlegmatikus és mégis érzékeny, szerény, de tele ambitioval, leereszkedő és mégis gőgös, rátartós.

S e látszólagos ellentéteket mind az magyarázza meg, hogy ő két ember.

Az egyik az a Szluha Guszti, aki lusta be-

szélni is, aki per tu van mindenkivel, aki ott szivja naponkint tajtékpipáját az „Arany Oroszlány“-ban, és nem érdekli a világ folyásából egyéb mint az, hogy a mikor a városi irnok urak kártyáznak, melyiknek milyen a kártya-járása. Ő maga azért játszik ritkán, mert osztania kellene.

A másik az a Szluha Ágoston, aki az európai miveltség niveauján áll, akinek meleg szive van, hatalmas itélőtehetsége s magvas gondolatai.

Az egyik a másikkal gyakran összetéveszti magát. E két egyén mindég viaskodik benne, hol az egyik, hol a másik keveredik fölül egy egy pillanatra . . .

Kérdés, melyik lesz az erősebb?

*
* *

Szluha Ágoston valódi szegedi ember — eszményitve. Pityke — aranyból.

A „benszülött vörös indiánusok“ legcsiszoltabb példánya.

Korán lett népszerü, s korán adtak neki nagy szerepet, amit ő igen későn vett észre.

Ez röviden az ő tragédiája.

*
* *

Mint fiatal ember lett a szegedi első kerület képviselője. Nagy tisztesség, s ő annak ugy igyekezett megfelelni, hogy nem igen használta.

Szerényen megült a „ház“-ban, és hallgatta az öregebbeket. Tanult előbb, hogy beszélhessen.

De a szegedieknek olyan követ kellett, aki beszél, minden áron beszél, sokat beszél, sokáig beszél és sokszor beszél.

Szluha helyett megválasztották Bakayt.

Hanem kezdik is lassankint belátni, hogy bez-

zeg jó volna most odafönn a Szluha Guszti *hallgatása*.

*
*   *

Annyi népszerüsége Szluhának a sokból még is megmaradt, hogy beválasztatott Pálfy és Rosenberg mellett a város részéről a biztosi tanácsba.

Az országgyülésen a szelid oppositióhoz tartozott. Itt is az ő.

Az országgyülésen nem volt primipulus, de még csak azt a titulust sem humbugizálta, hogy „pártunk jeles tagja.“ Egyszerün, zajtalanul élte le a három évet, becsülve, szerettetve sokaktól, nem bámultatva senki által.

Itt a biztosi tanácsban is az ő: egyszerü, igénytelen és zajtalan.

Nem tolja magát előtérbe, nem kapkod a hirnév után, nem halászsza a nép kegyét, sem a Tiszáét.

Nincs is nagy kegyben egy helyütt sem.

Mert amikor az ilyen embereket kereste föl az elismerés, az az *idő már elmult*.

S amikor az elismerés ujra fölfogja keresni, az az *idő még nem jött* el.

De már *utban van* — Magyarország felé is.

*
*   *

Jankovichról azt irtam egy izben: csupa sziv és csupa epe.

Szluha csupa sziv, epe nélkül.

Nem ingerli föl semmi s elérzékenyiti minden.

Kedélyéből a humor nemes nedve is elesöppen néha.

S mert némileg humorista is, kell hogy világosabban lásson a többi embernél.

Látna is — ha nem szeretné *behunyva tartani* a szemeit.

A RUHA.

Én vagyok Jankovich, idült kormánybiztos,
Tudom az ily állás a konyhára mit hoz.

(*Komjáthy: „Szeged veszedelméből.“*)

E czimen az olvasók bizonyosan valami értekezést várnak a ruháról, a piperéről, s kiknek kedveért e divatczikkek vannak: az asszonyokról, mert ha igaz az a közmondás, hogy „az asszonyt a ruha teszi“, akkor a ruha aequale asszony, s az én czikkem az asszonyokkal fog foglalkozni.

Pedig dehogy fog. Nekem tetszik az, hogy mindent megforditsak, ami van, ha lehet meghazudtoljam még az igazságot is hypothesisekkel. Hiszen az igazság tán már nem is létezik többé, hanem csak jobban és kevésbé indokolt állitások járnak az ő megviselt ruháiban.

Ha a világ azt mondja, hogy a „ruha teszi az asszonyt“, tudja is indokolni, és igaza lesz.

Ha pedig én mondom, hogy „éppen a ruha nélküliség teszi az asszonyt“, én is tudom indokolni, és nekem is igazam lesz.

A világ még azt is mondja, (mert mond a világ következetlenségből ész nélkül mindent) hogy „nem a ruha teszi az embert.“

No én meg éppen azért bebizonyitom, hogy igenis a ruha teszi az embert.

Bebizonyitom; daczára annak, hogy Jankovich Miklós kormánybiztossal az történt (mert ő vele min-

dég történik valami) miszerint egy kubikos nem akarta vedlett ruhája miatt kormánybiztosi minőségét elhinni s nemcsak nem engedelmeskedett parancsainak, hanem azon a czimen, hogy még az ilyen ember is kormánybiztosnak meri magát kiadni, nehogy a jövőben valami bolond embert elámitson, tettleg is hozzájárult, hogy mindenkorra el vegye tőle a kedvét. A törvényszék el is itélte két hónapra azon megrögzött hite végett, amit én most mindjárt bebizonyitok, hogy t. i. a ruha teszi az embert.

Jankovich Miklós igen kedves ember (Bocsánatot kérek a t. ügyvédi kamarától, inkább hozzáteszem hogy néha).

Én azonban többnyire jól érzem magam társaságában, az ő mulatságos történetkéi mellett. Nem egyet mondott el közülök, sokszor családombeli emberekről is, amely élményekről én még eddig semmit sem tanultam.

No én elmondok most neki viszonzásul egyetlenegyet szinte családjabeli emberről, amelyből ő azonban sokat tanulhat.

Történetem hőse a nógrádmegyei Jankovich Miklós, (mert Jankovich Miklósa minden valamire való vármegyének van) a nógrádmegyeit mondom, de bizvást ráfoghatnám a mi pestmegyei Jankovich Miklósunkra is, mert annyira ráillik a következő eset erre is, hogy aki amazt nem ismeri, kész esküt tenni, hogy ezzel történt.

Minthogy pedig amazt csakugyan nem ismeri itt senki, — — én abba a jó helyzetbe jövök, hogy idegen szinekkel idevaló embert festhetek le.

Akárki mit mond is, — már az egyszer ugy van, hogy a Jankovich család Miklósait valami végzetes átok nyomhatja, amiért gavallér létükre ruhadolgában annyira duskálnak a szegénységben, ha látja az utczán, még a legkeményebb szivü fináncz is keservesen megsiratja az ágrólszakadtakat.

Budapestre vetődött egy izben a nógrádi Miklós, s midőn a legelőkelőbb uri utczai ékszeres-boltban valami gyémántos tárgyat választ ki, a kereskedő különösen méregeti s tekintetével végig telegrafirozza adjunktusai közt a „nagy gyanu“-t.

Jankovich az ékszer árát kérdi, ötszáz forintra mondják. Szó nélkül kiveszi tárczáját, s több hason szőrü testvérei közül kivág egy ezrest.

A kereskedő meghökken a nagy bankó láttára, átveszi, s hebegve mentegeti magát, hogy nem birja fölváltani, hanem hát majd fölváltja a segéd a szomszédban, mire a segédnek princzipálisi szemekkel ismét megtelegrafiroztatik, hogy „hova“ menjen.

A fürge segéd el is megy, vissza is jön, de már nem egyedül, hanem konstáblerrel, aki megfogja a Jankovich Miklós gallérját s igy szól:

— Ön velem jön!

— Hova?

— A városházára, a rendőrséghez. Hol vette azt a sok pénzt?

— Van nekem több is, mondja Jankovich Miklós a zsebébe nyulva, s vagy husz ezres bankót halászva ki onnan.

— Iszonyatos. Hol rabolta? hol vette ezt a sok pénzt hé?

— Hol vettem? Hát eladtam a repczémet, a gyapjumat — meg a buzámat.

A rendőr elröhögte magát:

— Hazudj ily bolondokat az öreg apádnak. Aló! mars! Gyerünk!

Odaát a tornyos épületben igen megörült Thaisz Elek ennek a kitünő fogásnak. Ez oszt a virtus! gondolta magában. Még be sincs jelentve ez az uj rablás, még tán az illető, akitől a 20 ezer forint el van lopva, nem is gyanitja a kárt, s már a pénz itt hever a rendőrség asztalán.

Megállt a tükör előtt és sokáig nézte magát öntelten. „Lexi Lexi, te mégis ügyes ember vagy.“

Ez alatt egy subalternus hivatalnok a jegyzőkönyvet vette föl a delinquenssel.

Néha Thaisz is odafordult a vallatotthoz:

— Tehát megmarad makacsul azon konok, konok mert nevetséges és nevetséges mert konok állitása mellett, hogy maga Jankovich Miklós nógrádmegyei földbirtokos?

Jankovich már ekkor dühös volt, kijött a phlegmából, toporzékolt mérgében és fenyegetőzött, hogy csak hadd szabaduljon ki innen, az egész városházát fölrobbantja. (Különös véletlen, hogy a nógrádi Jankovich Miklós is robbantásokkal fenyegetőzik.)

— De hát föl bir ön valami tekintélyes tanut hozni, aki a személy azonosságot bebizonyitsa? kérdi a hasban vállas főkapitány, ki a dühöngő emberről azt kezdé psihologiai ismeretei folytán gyanitani, hogy az egy nagyobb szabásu gonosz tett elkövetése után megőrült a maró lelki kinok alatt, s most épen a rohamok vannak rajta.

— Hát hogy ne birnék tanut fölhozni.

— De tekintélyest!

— Amilyet akar. Jó lesz Tisza miniszterelnök?

Csakugyan meg van őrülve gondolá a főkapitány, s félig szánakozólag, félig gunyosan mondá:

— Nem bánom; de eljön-e?

— Irok neki — mondja Jankovich. Küldje el ön valamelyik fogdmegét hozzá.

Tollat, tintát adtak neki. Leült, s a következő levelet tette papirra:

Nagyméltóságu Tisza Kálmán miniszterelnök urnak
Helyben.

Kegyelmes uram!

Tisztelt barátom!

Engem a te kopóid elfogtak, s most itt ülök a rendőrségnél. Elfogtak pedig azért, mert pénzem van.

Hát már annyira vitted az országot, hogy a becsületes embernek nem szabad pénzének lennie?

Gyere kérlek és szabadits ki a te kopóid körmei közül, mert nem akarják hinni, hogy én vagyok

tisztelő barátod:

Jankovich Miklós.

Thaisz szentül hitte, hogy elmeháborodottal van dolga, de azért mégis elküldte egy kellő instructioval ellátott hivatalnoka által a levelet a képviselőházban levő miniszterelnöknek. A hivatalnok visszatért, hogy a miniszterelnök ő excellenciája átolvasta a levelet és azt mondta neki a folyosón, miszerint az ülés végeztével személyesen fog elmenni a rendőrséghez.

A főkapitány nem tehetett egyebet, mint hogy várt, pedig a főkapitány nem szeret várni, kivált ha a várakozási időbe gonoszul beleesnek a déli és a szundikálásra szánt órák is.

Szörnyü lassan pergett az idő s Thaisz urnak legelőször jutott életében eszébe, hogy milyen terhes dolog a hivatal. Végre azonban délutáni három óra felé besántikált Tisza Kálmán s a komédia véget ért.

Jankovich Miklós kiszabadult, visszakapta a pénzét — Thaisz Elek pedig nem kapott ezért a tévedésért rendjelet, ami pedig szokatlan dolog a rendőri tévedésekkel szemben.

— No Miklós — mondja Tisza — most az egyszer kivágtalak a bajból. Hanem azt megmondom, hogy ezentul tisztességes öltözetben kerülj elémbe.

A nógrádi Jankovich is mameluk, szót fogadott a kormányelnöknek, nyomban egy előkelő szabóhoz hajtatván, hogy az talpig dandy-nak öltöztesse, mert maga is belátta, miszerint a mai kellemetlen esetet ruhájának köszönheti.

Mikor vett uj ruháiba öltözve kilépett szállodá-

jából, ugy nézett ki, mint egy Ugron Gábor; nem! ugy nézett ki, mint egy hiu francezia marquis.

Kevélyen és feszesen szedegette lábait, mint egy hidalgó, s bubánatos méltóság tükröződék arczán, mint egy angol peere-én hivatalos temetéseknél. Végig ment a váczi s dorottya-utczán a klubb felé, ösmerősök jöttek el mellette, utána, vele szembe, de senki sem köszönté nyájasan, senki sem ismerte meg.

A volt börzeépület lépcsőin mielőtt benyitna a „kör"-be, megállott, mert egy félig ismerős és mégis ismeretlen ur jött egyenesen feléje — a szemben függő tükörből. Nem emlékezett rá honnan ismeri ezt az urat. Pedig olyan jó nógrádi ábrázata van!

Egyszerre kezdte kikombinálni, hogy az ő maga, — meghökkent s tünődve helyezte a mutató ujját homlokára.

„. . . . Ma elfogtak mert rosz ruhám volt, a miniszterelnök azonban konstatálta személyazonosságomat. Kiszabadultam.

Most már jó ruha van rajtam. De ha most elfognának, akadna-e valaki, aki e gúnyában a személyazonosságomat konstatálná? Nem akadna. Sohse szabadulnék ki . . . ."

Visszafordult. A kissebb veszedelmet választá.

Futott a szállodába s magára szedte a piszkos ócska ruháit. Igy ment vidáman fütyürészve az utczán, ahol minden harmadik, negyedik uriember „öcsémnek" vagy „bátyámnak" szólitotta.

. . . Im' elmondtam a szegedi Jankovich Miklós épülésére a nógrádi Jankovich Miklós toillette-históriáját ugy a hogy én hallottam; ha meg majd egyszer Nógrádba vetődöm, ott a szegedi Jakovich Miklós toillette-históriáját mondom el a nógrádi Jankovich Miklós épülésére.

Hadd tanuljanak egymástól öltözködni.

A PARTNEREK.

I. VÉGH AURÉL.

Diszruhába jöttem, mint illik egy Véghhez,
Érzem, nagy dolgokat tudnék vinni véghez.
(*Komjáthy*: „*Szeged veszedelméről.*")

Szerény ember. Csupán főispán akar lenni.

Pedig ő is tizenkét tárczából válogathat.

Mégis csak egyet használ, azt, amelyiken a kacskaringós Kállay-czimer van e jelmondattal: „In prosperis et asperis."

Ez az ő jelszava is.

In prosperis et asperis, mameluk.

Mameluk örömben, buban, éjjel és nappal, ébren és alva.

Végh Aurélről könyv nélkül csak annyit lehet tudni, hogy bizonyosan született, s hogy valószinüleg meg is fog halni.

Könyvből pedig még kevesebbet, mert ha föltéve, de meg nem engedve, (bocsánatot kérek Jankovichtól ez ügyvédi kitejezésért) soha sem halna is meg Végh Aurél, — azért ő még sem lenne halhatatlan.

* * *

De ha nem lesz halhatatlan ember, lesz legalább örök mameluk.

Nem rosszaság, de gyengeségből.

Mert még Dobó sem olyan fekete, mint aminőnek festik, annál kevésbé Végh, aki jó hazafi és becsületes is, s egyéb baja sincs, mint hogy kissé szűk a látköre, nincsen önálló véleménye, nem bir a maga lábán járni, s hogy mégis járhasson — lett Tisza Kálmánnak lába kapczája.

Végligel a batonyai választókerület boldogitotta az országot.

Nem ok nélkül nevezték el „szolgabiró parlamentnek“ a mult országgyülést, ugy szólván hemzsegett a pályatévesztett Végh-féle uriemberektől.

Mert Végh is jó szolgabiró volt, közigazgatási talentumát nem lehet eltagadni, vasszorgalma pedig teljes méltánylást érdemel, — de a politikában ő semmi egyéb, mint rokonszenves „gibicz“, ki együtt érez a vakmerő játékossal, Tiszával, neki drukkol, neki gusztál — de csak addig, míg jó kártyái járnak.

Ha majd a szerencse fordul — ő ugyan akkor is gibicz marad, drukkolni, gusztálni fog — de másnak.

Mert Végh Aurél mameluknak született, s mint mameluk fog meghalni, — miután előbb, mint mameluk kényelmesen élt — a mameluksága után.

*

* *

Bakai ellenében és Glatz után választatott meg képviselőnek, ugy választatott meg, hogy: no még egyszer utoljára.

Ő maga is érzi ezt, s igen rosz néven vette Lonovicsnak, hogy a főispánsággal kijátszotta.

Általában életében nagy szerepet játszik a játék.

Nem csak hogy ő maga kártyázik, hanem ő maga is egy kártya a Tisza Kálmán kezében.

Most ide osztotta Tisza Lajosnak. Az próbálgatja, lehetne-e vele valamit elütni.

Mert Végh Aurél még nem fordult meg sok kézben, s épen azért még nem viseltes és nem ragadós kártya.

A Tiszák szeretik is, miután meg van az az előnye, hogy egy kis faggyuval még mindig vissza kaphatja a régi glancot.

*
* *

Rónai Jenő, (a vadonatuj biztosi tanácsos) igy szólt egyszer midőn az ügyvédek és a királyi biztos között conflictus volt napirenden.

„Én most se nem ugy beszélek mint szolgabiró, se nem ugy mint biztosi tanácsos, se nem ugy mint Rónai Jenő — hanem ugy beszélek mint ügyvéd.“

És ugy beszélt mint valami iskolás gyerek.

Követem a Rónai Jenő észjárását, s én sem beszélek Végh Aurélről többé sem ugy mint képviselőről, sem ugy mint volt szolgabiróról, hanem ugy beszélek róla alább, mint biztosi tanácsosról.

Félek azonban, hogy ugy találok járni én is Végh Auréllal, mint ahogy Rónai Jenő járt önmagával.

Mikor végig hallgatták mint ügyvédet, senki sem volt kiváncsi többé a szolgabiróra.

*
* *

Nem! Végh Auréllal nem ugy áll a dolog.

Őt mint biztosi tanácsost nem lehet gáncsolni. Egyike volt a legtevékenyebb és legszorgalmasabbaknak, ugy hogy a batonyaiak meglehetnek vele elégedve.

Persze csak olyanformán mint Rónai Jenő lehetett az egyszeri szerelmetes czikkével, melyet egy vidéki lapnak küldött a „Tárczá“-ba, s mely aztán azon módon meg is jelent, de a „közönség köréből.“

Végh Aurél is más „rovatban" vált ki, de itt aztán igazán helyén volt, ugy hogy a királyi biztos Jankovich távozása után őt bizta meg a legkritikusabb végrehajtási teendőkkel.

Pontosság, lelkiismeretesség, s valódi munkadüh jellemzik. Elmondhatni, hogy csak akkor nem dolgozik, a mikor alszik és kártyázik.

De minthogy ritkán alszik, és gyakran kártyázik — a munkában absolute nincsen ideje megszakadni.

Különben már régen megtette volna.

*

* *

Véghnek nagy érdeme, hogy csanádmegyei ember létére még se svihák. Nem akar többnek látszani mint amennyi, nem visel hófehér kabátot (az alföldi gentry ismertető jelét) nem nagyzol, nem hányja veti magát, hanem igyekezettel és becsületes törekvésekkel indul czélja felé, melytől már nem lehet messze.

Ő nagyon jól tudja, hogy képviselősége semmi egyéb, minthogy a képviselőházi ruhafogason egy kabáttal több log, s benn a házban egy könyökre támasztott rövidre nyirott fejjel több van.

De mégis olyan édes az az ottlétel.

Néha a pirosszékről hátrafordul egy-egy miniszter s nagy álmosan, ha szétnéz, ő rá is vetődik egy-egy tekintet.

S ez untig elég, hogy Végh Aurél mindig meg legyen magával elégedve.

———

II. RÓNAY BÉLA.

Rónay főispán Béla fia vagyok,
Paraszttal, polgárral nem beszélek gyalog.
(*Komjáthy: „Szeged veszedelméből.“*)

Valóban Rónay Béla nem sokkal több, mint amennyinek e rigmus mondja, — de semmivel sem kevesebb.

Ő a főispán fia: s ez a legtöbbet érő tulajdonsága.

Vannak emberek, akikben szintén van egy-egy jó tulajdonság, de egy sem tudja ugy hasznát venni, mint Rónay Béla.

Volt már követjelölt is, de megbukott.

Azután biztosi tanácsos lett, s bármily gyenge kártyára ment is be, még sem bukott meg.

*
* *

Más ember a kabátját tartja begombolva, ő az eszét, s ezzel van előnyben a másik Rónay felett.

Mert Rónay Bélának jó oskola volt a biztosi tanácsosság, megtanulta azt, amit azelőtt nem tudott, t. i. hogy ő keveset tud.

S mihelyt erre rájött, mindjárt megkétszereződött az értéke, mert szerény lett és tanulékony, igyekezettel pótolta az ismeret-hiányt.

Különben nagyon fiatal s még jeles ember is válhat belőle, mert meg van hozzá az anyag — s jó jel, hogy hallgat, ha semmi mondani valója nincsen.

Sokkal szeretetreméltóbb, mintsem az ember ne sajnálná, hogy parlagon maradjon, de sokkal jobban félre van vezetve, mintsem elég ereje legyen elfelejteni azt a „szárnyas oroszlányt“ a czimerében, mely véznasága és fiatalsága daczára is elég jó arra, hogy vágtatva vigye hátán — a kaszinó felé.

A firtli irány megöli őt, — ha azonban tanulni fog, a nagyobb látkör megöli benne a firtlit.

*

* *

Véghnek és Kállaynak (a „kis Meternich"-nek) ő a legbuzgóbb partnere.

Ivánka Zsigánál idegesebb, Kállaynál vakmerőbb, Rohonczy Gidánál szerencsétlenebb.

De talán épen ezért szerencsés a nőknél, akik pedig szorosan összefüggnek állásával, mert valahol mégis csak gyakorolnia kell a kisajátitási eljárást, ha egészen korrekt akar lenni benne! . . . .

A Frecskai János könyvét is gazdagitotta egy találmánynyal, melynek minden pártner meghódolt.

Ez az ugy nevezett „gyufa-szisztém", mely szerint, három gyufa tesz ki egy „tömb"-öt s egy tömb tesz ki körülbelül egy biztosi tanácsosi napidijt.

. . . És ez sokkal jobb szisztém, mint az, ahol Rónai Béla maga tesz ki egy egész biztosi tanácsost.

III. PILLICH KÁLMÁN.

Állva mit sem végez . . . . . no mert ur
s nem paraszt,
Ha szerét ejtheti minden dolgot halaszt.
(*Komjóthy: „Szeged veszedelméből."*)

Addig halasztottam a photografiáját amig csak lehetett, de már itt a partnerek közül lehetetlen kihagynom.

Sőt hogy a biztosi tanács külsejéről is fogalmat szerezzen az olvasó közönség, pars pro toto, ide csatolom a Pillich arczképét.

Pillich Kálmán arról nevezetes, semmi igaz nincs rajta, se a szava, se a mosolya, se a cselekedete.

Még ez az arczkép is egy nagy hazugság, mert daczára annak, hogy ő van hiven eltalálva — még sem őt ábrázolja, hanem egy kecskeméti asszonyt.*)

*
* *

Sok kliense, szép villája, zsiros hivatala van, — csak bajsza nincs és rendjele.

Bajuszt a király sem adhat neki, de rendjelt okvetlenül kapni fog a rekonstrukczio után.

Amit mond, senki sem veszi komolyan.

Amit tesz, senki sem veszi rosz néven.

---

*) Körülbelül ugy tett a Pillich arczképével kiadónk, mint az egyszeri magyar ember, aki beállitott Bécsben egy hires piktorhoz, hogy pingálja le az ő öreg apját, aki a mult napokban halt meg.

— Hozott-e jó photografiát róla? kérdé a piktor.

— De már én photografiát nem hoztam, hanem elhoztam a pakszust, abból kedvére lefestheti az ur. Csináljon az ur fekete bajuszt, nagy orrt, tulipiros ábrázatot, sürü, deres körszakált, nyakig lajblit nagy gombokkal, — ennyi az egész.

A piktor nevetett az eredeti embernek, s azt mondta, hogy hát majd megpróbálja, nézzen be hozzá ugy tiz nap mulva.

Tiz nap mulva csakugyan elment az unoka a képért, s mikor jól megnézegette, örömmel eltelve, nagy megelégedéssel szorongatta meg a piktor kezeit:

— Nagyon jó . . . fölséges jó . . . no már ez csakugyan jó.

Kifizette az árát kétszeresen, s azután is még soká elmerengett a szeretett családtag képe fölött, közbe-közbe fölsóhajtott nagy keservesen:

— Szegény jó öreg apám, de megváltóztál tiz nap óta.

. . . . .

Nem lehetetlen, hogy Pillich képét látva is igy fognak fölsóhajtani, — ami nem is csoda, mert furfangos kiadóm, mint hallom, ugy jutott e képhez, hogy egy kecskeméti asszonynénit állitott a festő elé, azzal az instrukczióval, hogy rövid hajat pingáljon neki és fekete férfi kabátot.

Hogy a kép igy is sikerült, — az nem a festő müvészetét bizonyitja de a Pillich t, ki olyan ügyesen viseli másnak a képét, mintha egészen az övé lenne. A szerző.

Pedig ritkán tesz olyat, amit rosz néven ne lehetne venni.

*

* *

Agg legény. Ezzel a fajtával bőven van benépesitve a Tisza udvara. Nem csoda: similis simili gaudet.

Pillich is alkalmasint ezen a réven lett Bakai lemondása után a tanács tagja.

Nagy debateur a városi közgyüléseken, ahol élesen támadja a hivatalnokokat.

A szegény városi hivatalnokokat, akik valódi páriák Szegeden.

A régi római irók jöttek rá arra, hogy „akit az istenek gyülölnek, megteszik tanitónak.“

Kétezer év óta még kegyetlenebbek és okosabbak lettek az istenek, s most már akire megharagszanak, megteszik municipális tisztviselőnek.

Megteszik tisztviselőnek, olyannak, aki népnek parancsoljon, s akinek a nép is parancsoljon, akitől a nép megkivánja, hogy tekintélye legyen s ugyanakkor száz kézzel vájkáljon tekintélyében a nép, akinek elengedhetlen kelléke, hogy önálló legyen, de akinek egyszersmind az a sorsa, hogy száz urat türjön a nyakán.

No már aki ezt kibirja — az megérdemli, hogy a szintén municipális pályára készülő Pillich legyen — a chef-je.

*

* *

Nem hiszem, hogy a hallgatás arany legyen, — mert akkor Pillich nem volna olyan bőbeszédü, mint amilyen.

Nem hiszem, hogy a Szilágyi Dezsőék minisztersége inputarem, — mert akkor Pillich nem lenne kormánypártisága mellett józanabb óráiban néha-néha habarékos is.

Ha egyebe nem is, de az érzéke jó.

Pedig jó a szive is. Szeretetreméltó minden irányban. Érdemei pedig, melyeket leginkább a vizvédelem körében szerzett, méltán följogositják azon kiválóbb szerepre, melyet játszik.

Nagy talentumnak nem válik be, de sok bátorság, helyes itélőtehetséggel párosult rustikus észjárás s amellett jókora adag prókátori furfang van benne. Ezzel imponál a gyengéknek; kedélyes egyéniségével s fesztelen ragaszkodásával pedig magához köti az erőseket.

Meglehetősen népszerü, de a népszerüséget nem arról a tőrül metszi, ahonnan a többi ember.

Füzfa termi neki a körtét. Épen a rosz tulajdonai teszik kedveltté.

Ezért is van az az anomália, hogy jó hirneve olyan, mint a verem. Minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.

*

* *

Nem akarom tulságosan nagygyá tenni; nem szidom tovább.

Hanem kiemelem azon dicséretes állapotát, hogy az ügyvédi praxisán kivül valami speciális tanulmánya nincs. Épen ez teszi függetlenné. Minden hivatalba beleillik: épugy lehet kerületi bába, mint polgármester.

Foglalkozásnak jobban szereti az e m e l é s t, mint az o s z t á s t.

Csodák csodája tehát, hogy mégis rendes tagja a kártyakompániának, ahol pedig ugyanannyit kell osztani, mint emelni.

A KIS TÖRPE.*)

Unatkozva ültem odahaza ma délfelé s a királyi biztosságról gondolkoztam. Ugy tünt föl nekem Tisza Lajos és a körülötte pezsgő sajátszerű élet, mintha valamelyik erdélyi fejedelem, például Apafy Mihály uram ő nagysága udvara volna.

Aminthogy csakugyan az. Ahon ni, Teleki Mihály ő kegyelme Horváth Gyulában, Bánfy Dénes Szemző Gyulában, Naláczi, Boér uraimék Komjáthyban, Bakaiban.

Csupán egyetlenegyet, Béldi Pál uramat nem látom sehol sem.

Vagy már nem is fejedelmi udvarokba valók a Béldi Pálok!

Amint ezen tünődöm, megnyilik szobám ajtaja s egy különös uri ember lép be, arcza piros volt, mint a karmazsin, alakja összegörnyedt, az egyik szürke nadrágszára be volt gyürve a csizmájába, a másik egészen anständig lelógott a stiblire.

— Mit akar? kérdém.

— Ön az a fekete ujságiró?

— Én. Hát ön kicsoda?

— Én Bakai Nándornak vagyok egy tisztelője.

Megdöbbenve pillantottam az idegenre, ha nincs-e megőrülve.

---

*) Ez a história a tavalyi naplómból van véve, október 6-áról, midőn a képviselőházban az elnökök választásával Bakai is kapott egy szavazatot.

— Ugy-e csodálkozik? Pedig én mégis tisztelője vagyok e nagy férfiunak, ki államférfiaink között egy fejjel válik ki. Bakai eszményképem uram . . . több . . . ő mindenem: büszkeségem, reményem . . . szememfénye. Remegve figyelem pályáját és csodás emelkedését.

— Engedje meg uram, de — . . . ön mégis őrült.

— Au contraire, ha ön meghallgat, meggyőződik róla, hogy nem. Uram, én valaha szerencsés és magas állásu boldog ember voltam, mignem a közvélemény tönkre tett.

— Nos aztán?

— Én hát megharagudtam a közvéleményre, arra a fogalomra, amit ugy neveznek s életem föladatává tettem bebizonyitani, hogy a közvélemény nyomorult, megbizhatlan; még önönmagát is csalja.

— Ahá! Ebből a szempontból figyeli ön Bakait? Értem már. Igen, ön a közvéleménynek segit tévedni. Bocsánat amiért őrültnek tartottam önt. Ön igen szellemdus ember. — Miben lehetek szolgálatára?

Az én emberem leült s igy szólott.

— Olvasta ön a tegnapi országgyülési tudósitást, amelyben a ház alelnökeit választotta meg?

— Olvastam.

— Akkor tudja, hogy Bakai Nándorra is beadatott egy szavazat.

— Tudom.

— Nos uram, ez az egy szavazat nem tréfa dolog. Én meg voltam lepetve és bizonyára meg van lepetve az egész ország. Mit gondol ön, ki adta be ezt az egy szavazatot?

— Hát én azt nem tudhatom.

— Hehe, kaczagott föl gunyosan az én ijesztő arczu emberem — én se tudom — hanem tudni

akarom. Azért jöttem önhöz. Irja ön ki a lapban, hogy száz aranyat tüzök ki azon ur számára, akí Bakaira szavazott, ha magát száz arany fölvétele végett jelenti s képes beigazolni is, hogy e szavazatot ő adta be.

Ismét meglepetve forditám szemeimet a furcsa emberre, ki egy nagy zacskóból kezdte kifelé olvasni az aranyakat.

— Ön mégis csakugyan, hogy ugyancsak megvan bolondulva. Ennyi tömérdek pénzt koczkáztatni?

— Hohó uram! Van nekem annyi eszem, hogy nem szórom ki. — Jegyezze hozzá a pályázati föltételekhez azt is — hogy ő, maga Bakai nem pályázhat.

— Az ördögbe is! — kiálték föl ámulva és kaczagva — ön csakugyan nem koczkáztat semmit.

DÁNI.

Mikor a királyi biztos udvaráról irok, nem hagyhatom ki a „valóságos jó öreget“ sem, hiszen ennek az udvarnak ő volt az egyik gyöngye, mig kegyvesztett nem lett.

Most elvonult, mint egy uj Cincinatus és keserü könnyeit, melyekkel a hatalmat siratja, jóizüen iszsza a szatymazi homok.

A kegyvesztett udvaroncz sorsa nagyon szomoru . . . . .

Ott járkál a mezőn, nézi a lealkonyodó napot, mélázik . . . néma füszálak rezgését hallja, megborzong madár ha rebben, szél ha lebben, s ha mozdul a haraszt . . .

Hátha hirnök jő? Az ő lépteinek nesze az tán? Hátha, amit hoz, az van a staféta-levélben:

„Jer vissza jó öreg még egyszer. Vedd kezedbe a gyeplőt megint.“

A vonat hasztalan fütyül át mindennap arra.

Oh, mint hasogatja szivét e gunyos fütty!

A vonat senkit sem hoz.

A Dáni-tanyához vezető utat fölverte sürün, vastagon a gyep.

*

* *

Kis halakból lesznek a nagy halak, a közmondás szerint, de valjon mi lesz a nagy halakból, ha kiteszik őket a szárazra?

Uj vizet keresnek maguknak.

Dáni is fog találni.

A csalóka délibáb künn a tanyán ragyogó képeket mutogat neki a jövőből.

S ez is csak némi kárpótlás a — multért.

*

* *

Üresen áll a főispáni szék, kihülve: Horváth Gyulának semmi hajlandósága beleülni. Végh Aurélnak van a legtöbb chance-a.

Mert olyan főispán kell Szegedre, akinek szép felesége van.

A társadalmat rekonstruálni előkelő asszonyok művészete.

S a társadalom rekonstruktiója a főispánság programmja.*)

*

* *

De mortuis nil nisi bene. A „jó öreget" ezen a réven nem lehet dicsérni, sem agyonhallgatni.

---

*) Istenem, milyen jó világ volt még ma egy éve! Bezzeg akkor még más programmja volt a szegedi főispánnak, amint azt a „Dáni szüretén" czimü közleményből láthatják az olvasók, melyet Mikszáth irt a „Szegedi Napló"-ba azon alkalomból, hogy Dáni fényes szüretet rendezett Tisza Lajos és udvara számára.

Bis repetita placent: ime hadd következzék itt annak a fényes napnak jóizü emléke szóról-szóra:

. . . „A főispánék is csináltak maguknak egy jó napot. S az ő jó napjuk az, ha a nagy ur köztük van, és nincsenek haragosan összevonva a szemöldei

Soha sem taposta Szatymaz homokját annyi nagyságos láb, mint tegnap. Megélénkült a főispán tanyája s bürokratikus rosz viczczek és esetlen nyájaskodások kerekedének kelet, nyugat és dél felől.

Nappal volt, és mégis éjjel, mert hiszen ott volt maga a tündöklö csillag, Tisza Lajos is, és körülötte a gönczöl szekér fényes kerekei Bakai, Kovács Albert s még nehány benfentes.

Föltálalták az arisztokratikus birkahust kásával, jöttek azután a pecsenyék is — Mindenki nyugodtan evett és ivott, és senki sem hitte, hogy olyan közel van egy rettenetes bomba, mely, mint a villám, lecsap, és összezuzza a kedélyeket.

A mi jó öreg Dáni Ferenczünk emelkedék föl helyéből, poharát, fölemelte ünnepélyesen, köhintett egyet-kettőt, Tiszára sanditott a balszemével és stentori hangon kezdé.

Neki még van szerepe.

Ami politikai viszonyaink mellett a szereplő egyének nem járják le magukat végkép. Felmelegitik őket, mint a káposztát, s ujra tapétra kerülnek — még a Várady Gáborok is.

Dáni pedig nem abból a fájtából való.

Bár nem elég ügyesen, de hosszu ideig hiven szolgálta a közügyeket s tiszta kezekkel.

Nád volt, mely ide-oda hajlik, — de soh se hajlik olyan nagyon alá, hogy feje a sárba érjen.

Ez a fej még miért ne lehetne tisztességes zászlója sokaknak?

— Véghetetlen öröm fog el . . .

— Ohó, hohó! Vág bele a királyi biztos, csak azon föltétel alatt jöttem, ha nem lesz toaszt.

— Ezer bocsánatot kérek, de: Véghetetlen öröm fog el . . .

— Semmi esetre sem engedem — akadékoskodik Tisza.

— Akkor hát véghetlen sajnálat fog el — mondá a főispán és leült nagy dünnyögve, elégedetlenül hordozva körül szürkés szemeit.

Bántotta ez a dolog, kikéredzkedett belőle a hazafiui harag; hol a homlokára ült ki, hol az erein nyargalt keresztül.

Lemondatták; nem fájt neki annyira.

Elvették hatáskörét, tekintélyét: békén türte.

De hogy a toasztját meg nem hallgatták, az ő okos, szép toasztját, az már valami rettenetes.

Azt várta, hogy elmenjen a királyi biztos; egy dissidens természetü vendégét kihitta az udvarra, körülnézett nagy óvatosan, ha nincs-e ott valaki, aztán halkan, szomoruan suttogá:

— Gyermekem! Most már én is azt mondom, hogy nincs szabadság!

Ez volt az egyik esemény. A másik esemény a kulacs története

Derék főispánunk more patrio egy kulacscsal akarta megajándékozni ő excellentiáját. A kulacs gyönyörü mü, hogy bizvást megénekelhette volna Csokonai.

De akármilyen czifra volt is a kulacs, még sem adaték meg neki azon tisztesség, hogy egy excellentiás ur lehessen a gazdája, mert Tisza csak az esetben igérte azt elfogadni, ha szegedi.

A kulacs azonban nem volt szerencsés szegedinek lehetni, és a főispán maga is indigenának nyilvánitá az alkotmányos jószágot.

— Akkor hát valami szegedi dolgot adok excellentiádnak . . . például egy dohányzacskót.

— Nem bánom, — mondá a kegyelmes ur — csak azt az egyet kötöm ki, hogy anyabirkából legyen.

Kerestetik egy ilyen birka.

És ezzel aztán ki is van jelölve a szegedi főispánság legközelebbi munka-programmja.

Változik a világ. Kerekei folyton forognak....

A csákós baka monoton lépteinek nesze is elhangzik majd egyszer végképen a Zsótér-palota kapuja mögül...

A Tiszák is eltünhetnek a horizonról, ki Gesztre, ki Kovacsiba.....

S akkor a medve ismét ki fog jönni a barlangjából, mert uj tánczoltatói akadának.

ROSENBERG IZIDOR,

vagy

A „CSILLAPITÓ“ UDVARI TANÁCSOS.

A legszorgalmasabb ember és a legnagyobb munkaerő.

Egyike a legokosabb embereknek Szegeden, akiről nem lehet azt mondani, hogy az eszét rosszul használja, de azt sem, hogy jól.

Higgadt, sima, mint az angolna, ildomos, mint a harmadnapos férj, és unalmas, mint a Horváth Gyula röpiratai.

Ünnepélyes, mint a Végh Aurél arcza, ha semmi gondolat nincs a fejében, fölfelé olyan, mint a Tisza Kálmán dereka, lefelé olyan, mint a Szabados János versei, csupa sziv, csupa édesség.

De ez édességben van valami imelygős (ami a Szabados verseiben nincs) és valami keresettség (ami szinte nincs a Szabados verseiben.)

De ami az ő modorában is, a Szabados verseiben is meg van: az a refrain.

Az ő modorának refrain-je az — egyszeregy.

A szavak mögött a számok. Csengő rimek kedveért a sorok . . .

*

* *

Egyik barátját arra kértem, mondjon valami életadatot róla:

— Rosenbergről? szólott az csodálkozva, majd hozzá tette teljes meggyőződéssel: „Nem történt azzal soha semmi.“

Nem is történt.

Élete zajtalan, csendes és kimért.

Kereset ügyvéd, mégis több „testvére“ van, mint kliense.

Mestersége a pörlekedés, mégis a „csillapitásban“ excellál.

*

* *

Ha az „örök béke“-féle fogalom nem volna még kigondolva, akkor bizonyosan kitalálta volna azt Rosenberg, igy azonban nem maradt semmi kitalálni valója.

Nem is arra való az esze. Nagy gondolatok nem fogamzanak meg benne, de a közönséges gondolatokat szépen tudja sorba rakni.

Logikus fő, dialektikája is van.

Egészben olyan, mint az a rejtélyes chinai doboz, amelyben, ha felnyitjuk van egy kisebb doboz, abban ismét egy kisebb, és ujra meg ujra mindég kisebb-kisebb, mig végre a legutolsó dobozt, — lehetetlen felnyitni.

Senki sem tudhatja meg, mi van benne.

*

* *

A biztosi tanács legtöbb tagja hasonlit a kalocsai érsekhez, aki mindenütt ott van a világon, csak épen Kalocsán soha nincsen.

Rosenberg ebben is szerencsés kivétel volt.

Ő folyton dolgozott és sokat dolgozott. Tisza soha sem tette kényelmes positiora.

Szorgalmas volt mint a méh . . . . .

Mézet szedett minden füből, virágból, mint a méh . . .

Ki vethetné szemére? A méhnek ez a természete.

Fulánkját nem éreztük. Ő azonban érezhette a mienket.

De e csipéseket befogja takarni a nemesi diploma.

Már látja is álmában a Kendék három liliomját, a Komjáthyak hét buzakalászát, a Szluhák koronás oroszlányát és a Horváthok kék gólyáját röpülni arany mezőben.

*

* *

A szegedi zsidóságból majd minden időben kerül ki egy-két jelesebb ember, akik diszére válnak az intelligencziának. Nagyon kicsiny szám aránylag, mert a kaputos osztálynak több mint felét teszik Szegeden a zsidók. Szeged az a pont, hol egész Magyarországot tekintve, legjobban olvadtak bele a zsidók a keresztényekbe; illetve a magyarságba s mégis — szomoru biztatás a jövőre — kasztot képeznek, szokásaik, gondolkozásuk, életirányuk egészen elütő s csak imitt-amott vetődik fel nagy ritkán közülök egy-egy olyan ember is mint Rosenberg Izidor, Oblát Lipót, Reitzer és May, kiknek érzéke van a közügy iránt, s kiknek ambitiójuk nem kizárólag a meggazdagodás.

De az ilyen kiemelkedőbb embereik között is igen ritka a közügyek önzetlen szeretete, náluk a szereplésre való törekvés leggyakrabban eszköz csak és nem czél.

Mindig eszünkbe juttatják, hogy idegenek, akik hasznot akarnak huzni abból, hogy „itt" vannak. És mindig elfelejtetik velünk, hogy a mi hasznunk az, hogy ők is a „mieink."

*

* *

Ok nélkül jut ez eszembe, midőn Rosenbergről irok, — de e szemrehányás mégis jogosult, s köny-

vem tartalmát tekintve ide volt beilleszthető leginkább.

Rosenbergben is van fajjelleg, de az meglehetősen elmosódik. Őt mindenekelőtt ugy kell venni, mint prókátort,

S e tekintetben nem hasonlit a mai ügyvédekhez — de még a régi prókátorokhoz sem, — kiknek kliensei akként fizették a honorariumot, hogy a katholikus fél meginvitálta ügyvédjét ebédre.

A lutheránus kliens összecsókolozott vele a per végén és azt mondta:

„Köszönöm barátom uram, legyünk per tu.“

A kálvinista kliens pedig megveregette a vállát és igy biztatta meg:

„Fiskális ur; ha valami akar lenni a restoráczion, csak nekem szóljon.

. . . Rosenberg nem hasonlit a régi ügyvédekhez, hanem sokkal jobban hasonlit a régi ügyvédek klienseihez.

*

* *

Rosenberg Izsó politikai hitvallására nézve szinte egyesült ellenzékinek mondja magát, s ha abból következtetnénk a szegedi pártállásokra, hogy a biztosi tanácsba beválasztatott három szegedi ur, sőt a kinevezett Pillich is habarékpártiak, azt kellene hinni, hogy itt Apponyi-világ van, pedig tulajdonképen nincs a dologban semmi egyéb, mint az, hogy a szegedi közgyülés ebben a tekintetben érettebb volt a kormánynál, s minden párt tekintet nélkül egyéni képességeik szerint választá meg embereit.

Azért jegyeztem meg, hogy Rosenberg egyesült ellenzékinek m o n d t a magát, mert mióta tanácsos lett, sohasem látszott meg rajta, hogy az legyen.

Hátgerincze örökös C-re volt dresszirozva, s valahányszor csillapitó szert kellett beadni a fölpezsdült

vérü közgyülésnek, Tisza mindig készen találta őt a házipatikájában.

Ha Pálfy Ferencznek az a jelszava: „Hagyjatok engem aludni!“

Az övé ez volt: „Küldjetek engem őket elaltatni.“

S ha a közgyülés néha-néha mégis ébren volt, bizony nem a Rosenberg érdeme.

UTÓSZÓ.

Irta egy mameluk képviselő.

Aki e könyvet elolvasta, annak önkénytelenül eszébe jut, ha ösmeri e franczia közmondást: „Ils se rendent, justice en se méprisant trus.“*) Pedig sem azok, kikről e könyv megemlékezik, sem az, ki irta, és azok, kik ösmerik őket, ezen közmondást reájuk alkalmazhatónak találni nem fogják; egészen közönséges középszerüségekről, még ha rosszat is mondunk, reklam nékiök; a középszerüség csak annyiban érdekli a közönséget, amennyiben a nyelvelő pletykának egy kis anyagot szolgáltat.

Clio a halál után keresi a magvat, miből a történelemben uj élet virágzik, a tárczairó és alakjai mint a Tisza virága egy napig él.

Nagy események kis embereket is elérhetetlen magasságba dobnak föl, igaz, mentől nagyobb, óriásibb a piedestall, annál parányibbnak tünik föl a reá helyezett alak; de nem egyen vannak itt ők, egy egész kis hangyaboly, kik sürögnek, forognak, másznak föl és le, más se tudja; de talán ők se, miért e hemzsegés?

Oly kicsinyek, hogy a magasság nem álterálja őket, egy kavicsról a szédítő mélységbe hullanának, egy szikla megmérésére nem birnak látszervekkel, és ezért otthon érzik magukat rajta. A corallszigeteket az apró kis corallállatocskák épitik; pedig ezek

---

*) Igazságot szolgáltatnak maguknak, amidőn egymást megvetik.

a világ legrégibb épitményei. Ki tudja, a természet e nyilvánulásának nem-e egy szerencsés alkalmazása lesz ez uraknak müködése itt?

Ha ugy lesz — — akkor együtt sokat fognak érni, külön-külön ma csak furcsa sajátságaik, mulattató bakugrásaik lehetnek érdekesek a közönség előtt, ezeket ellesni, nagy figyelő tehetség kellett, jó mikroskop és nagyitó tükör, a figyelő tehetség hiányait pótolta, nagyrészt bizalmaskodó nyájas közlékenysége ezen kis nagy uraknak, kik, mert ő velök ugy sem foglalkozik a világ, ugy kárpótolják magukat, hogy annál többet foglalkoznak és foglalkoztatnak más kezük ügyébe eső kalandokat saját magukkal.

A mikroskop meg a nagyitó tükör ezen borongós, szomoru napokban a sötétebb részt emelte ki jobban: a fény elmaradt; — de avval az olvasó aranyozza meg őket, s az ujra támadó fényes alföldi magyar város juttasson nékik egy sugarat nyerendő fényéből, hogy legyen nekik is, e könyv irójának is egy boldog napja, mint a Tisza virágának, mielőtt elmerülnek az ösmeretlenség árjába, ahonnan keletkeztek.

NÉHÁNY SZÓ

még nem lesz fölösleges, annál is inkább, mert mind az epilogot, mind a prologot átengedtem a biztosi tanács két általam igen tisztelt tagjának, kik mig egy részt nagyon kitüntettek engem azzal, hogy szivesek voltak könyvem tartalmához járulni, s igy magukat azzal kapcsolatba hozni, más részt positiv jelét nyujtották azon helyes és felvilágosodott nézetüknek, hogy mint a nyilvánosság emberei, a birálatot, bármely alakba legyen az öntve, nem találják kellemetlennek.

Igy kivánná ezt a többi urakkal szemben is a szerző, ki magát ezuttal megnevezni nem akarja, mert igénytelen füzete csak félig tarthat eredetiségre igényt, amennyiben a tartalom egy része maga is beismeri, imitt-amott a Mikszáth Kálmán egyes czikkeiből van véve, annak engedelmével, mielőtt könyvét utnak inditaná, az olvasók tájékozására megjegyezni kivánja még, hogy az itt leirt szereplő férfiak photografiái nem egyszerre irattak a legközelebbi napokban: hanem az első és utolsó rajz között több mint félévnyi idő fekszik.

Innen van az egyöntetüség hiánya, ha tán néhol kiérezhető lesz, s innen helyenkint az élesebb hang, minő például Dobónál, kit szerző bizonyára kedvezőbb szinben festene le már ma, mint azelőtt. Egy félév nagy idő a jellemek kiösmerésében. A munkálkodás iránya is változik és jobban kidomborodik annyi idő alatt.

Még Kende Kanut hiányzik e könyvből. E kedves, derék öreg ur, kinek nemes patriarchalis alakja, szinte bele van olvadva ez érdekes időszakba, midőn Szeged maga egy kis ország volt.

De ezenkivül is bizonyára sok maradt ki a „here“ a „röpülő“ és a jó isten tudja még miféle bizottságok élményeiből.

Nem tudni, ha elolvassa a közönség e könyvet, tudni fogja e maga elé képzelni a Zsótér-palota lakóit, hol egész fényében székel az udvar, sürgő-forgó udvaronczok járják a folyosókat s bent a termekben a nagy ur tanácsosai csoszognek, sugdosnak, szövetkeznek. Foly az udvari intrigua is. A zárt ajtók mögött, a tükrök előtt mosolyogni tanulnak a hizelgők, s cselt szőnek a diplomatiára hajlandóbbak.

Hát maga a nagy ur! Az izgatottan jár fel s alá, ajtók nyitása, hangos szavak idegessé teszik.

Pedig mennyi ember van ott, hogy kellemessé tegye perczeit. Nappal, hogy elsimitsák redőit, éjjel hogy meglessék ébredését.

Hatalmasabb ő, mint egy fejedelem. Háborút nem izen neki senki, mert mások tartoznak őt megvédelmezni; adót nem szedet, mert azt is mások végzik helyette, parancsol mindenkinek és nem engedelmeskedik senkinek, uralkodik ahelyett, hogy kormányoznék.

És miként uralkodik? Ugy, hogy ő mindég csak ad a népnek, és soha sem kér attól semmit . . .

Csodálatos, hogy még sem népszerü?

Hajdan a középkor olygarchái a Drugethek, Drágffyak, Omodék, ugy képzelték a hatalmat, hogy tartottak ezer vagy kétezer főből álló banderiumot, amely fényes pánczélban követte őket, amelylyel rajta lehetett ütni valakin, annak a kastélyát elpusztitani, házi népét leöldösni, őt magát foglyul ejteni, s ma már nincsen meg ebből a régi fényből semmi, kivévén azt az egy bakát, aki ott paradérozik a Tisza kapuja előtt, nappal az a kötelessége, hogy salutáljon, éjjel pedig, hogy csak azt bocsássa be, aki elmondja a „gut Freund“ jelszót. (Nem tudom, a „gute Freundin“ ki van-e zárva?“)

Ma már a hadi banderium helyett ki van gondolva egy különb eszköz, melylyel jobban lehet vagdalkozni, mely jobban

pusztit, öl és emel, mint a zsoldosok, s ez egy négy arasztnyi lepedő, egy-egy ujságlap.

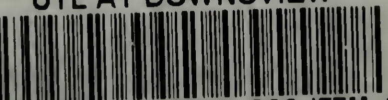
Ma már csak az az olygarcha, akinek egy ilyen van. Tiszának van. Még pedig sok van neki. Ő a közvélemény fölött is uralkodik.

Valószinü tehát, hogy nekem, ki függetlenül ugy, ahogy éreztem, irtam meg minden betüt, nem lesz igazam.

Igazam csak ott lesz, ahol kiemelni valót találtam.

De, ahol igazat fog adni nekem, ott hozom Tiszát a legszokatlanabb helyzetbe.

Mert az még talán csakugyan nem történt meg rajta, hogy s u b v e n t i ó n é l k ü l d i c s é r j é k.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 26 03 12 007 4